

Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Paludan, Peder; udgivne af Peder Paludan.

Samlinger til en Beskrivelse over
Christianshavn og Frelserens Kirke
sammesteds

Udgivet år og sted | Publication time and place: Kiøbenhavn : trykt hos Sebastian Popp, 1791

Fysiske størrelse | Physical extent: IX, 102 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommersielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

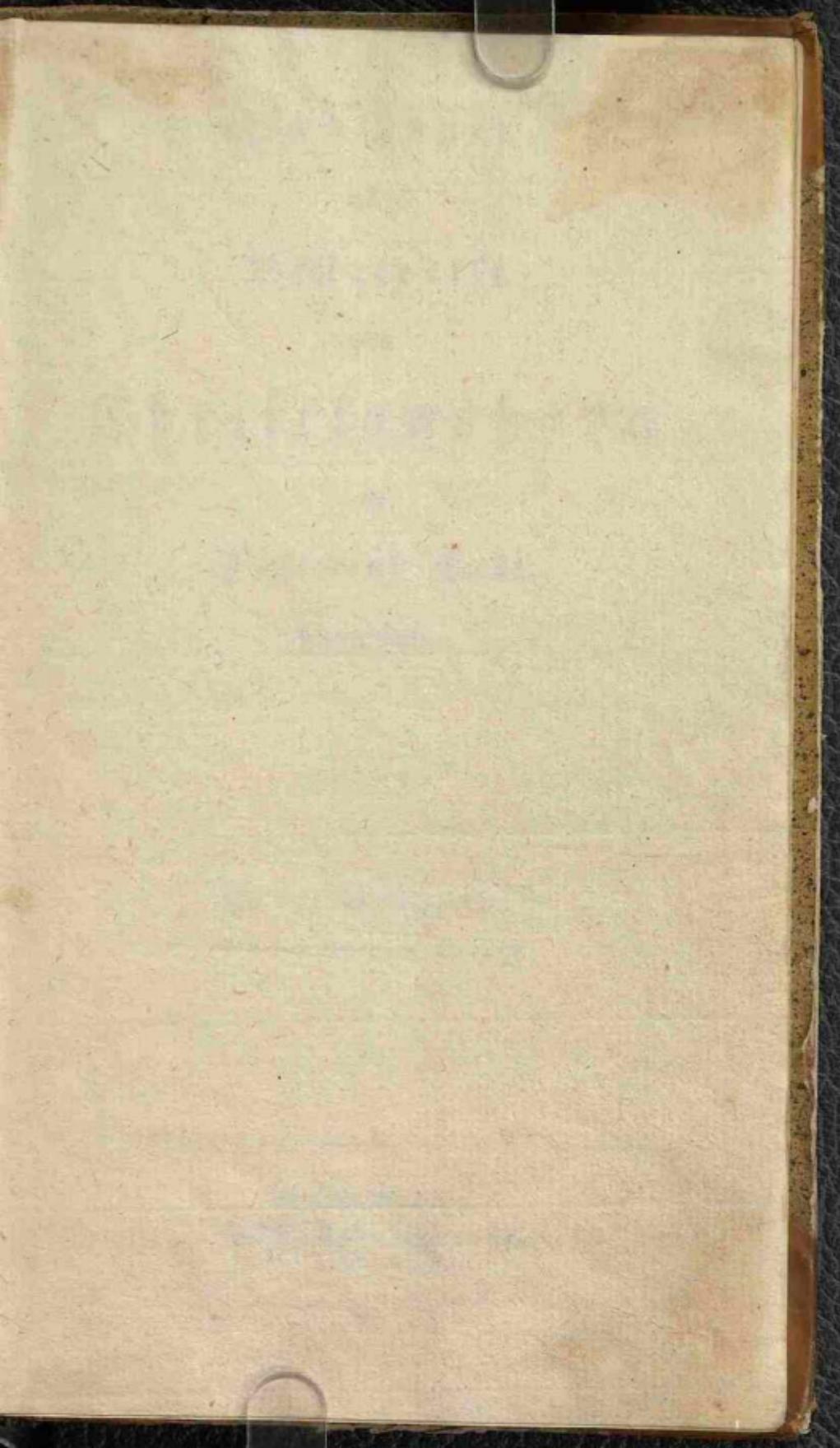
32, - 113-8° DA 5-mm

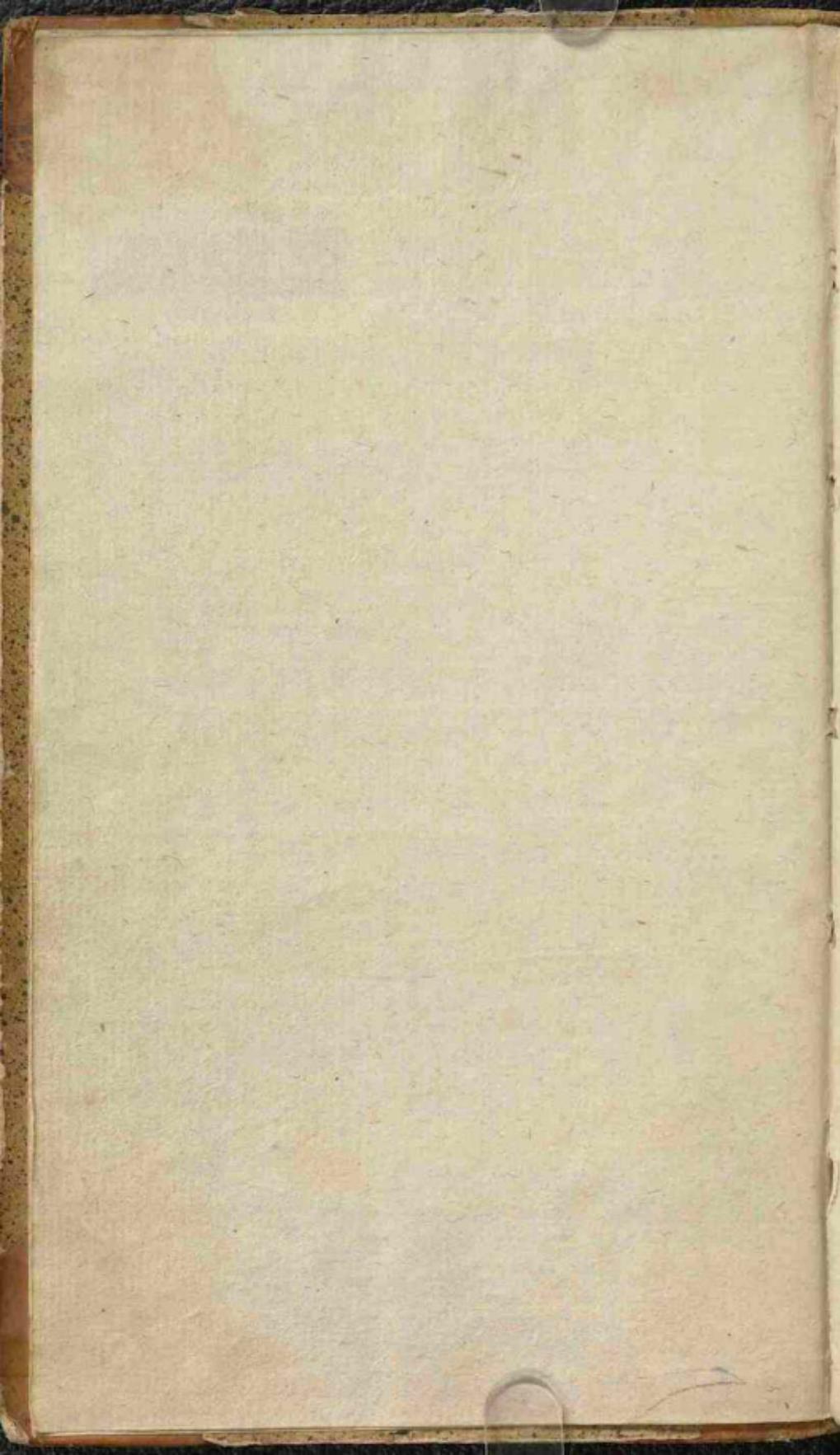
DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021521079

Samlinger
til en
Beskrivelse
over
Christianshavn
og
Frederiks Kirke
sammesteds.

udgivne
af.
Peder Paludan,
Præst ved den danske Menighed.

København 1791.
Trykt hos Sebastian Popp.

De quatuor libris

in libro

Historiarum de

temporibus

modestissimis

et

difficilium

admodum

1791. 1. 15.

30

Abraham de Vries

Antwerpensis et de Haen

Det er naturligt og behageligt, at
erhverve sig Kundskab om det Steds Bes-
tællighed, hvor man lever. Det fornuftige
Menneske glæder sig altid ved tydelige Be-
greber om de Ting, der sees for Dinene,
han anvender dem i Samtale, i Raad, i
Embedsgierning sig selv og andre til Gavn;
han underholder derved den Fremmede, som
er ubekjendt med Stedet, paa en nyttig Ma-
de, enten han fortæller mundtlig eller skrivi-
lig; og Topographier, synes mig, henhøre
blant den bedste Lektur til Tidsfordriv.

Foreindring.

Det er baade naturligt og behageligt, at
erhverve sig Kundskab om det Steds Bes-
tællighed, hvor man lever. Det fornuftige
Menneske glæder sig altid ved tydelige Be-
greber om de Ting, der sees for Dinene,
han anvender dem i Samtale, i Raad, i
Embedsgierning sig selv og andre til Gavn;
han underholder derved den Fremmede, som
er ubekjendt med Stedet, paa en nyttig Ma-
de, enten han fortæller mundtlig eller skrivi-
lig; og Topographier, synes mig, henhøre
blant den bedste Lektur til Tidsfordriv.

Som

Som jeg da ved mit Bekjendtskab med Kallundborg forniede mig ved, i ledige Tider, at sammensætte hvad jeg fandt, og vidste og havde seet, saa har jeg fundet lige Fornsielse i at samle noget om Christianshavn. Der kan om denne nye Stad ikke være saa meget at berette, som om hin, den gamle. Jeg havde imidlertid det Forfæt, at blive udførligere i denne Beskrivelse, ved de Samlinger jeg her og der indhentede; det skulde, efter min første Formodning, blevet en siden Bog om Christianshavn, i hvor i det man ellers troer, der var at sige om denne Randt af København. Men ved en Lejlighed til at gavne — forfortede jeg Maaser.

Arbeidsanstalten, som skal oprettes her under Pleiecommissionens Bestyrrelse, krævede af min Person og af mit Herte at jeg skulle give noget Bidrag. Jeg tog til Arbeidet, at samle og skrive, da det er mig formeent at tage til Pengene. Arbeids-

beidsanstalten for Fattige skal have
100 Exemplarer af disse Blad i Pen-
ge, og dermed hilper jeg den efter min
Viis.

Kilderne til denne min historiske
Viisdom maae jeg ligesaa redelig anmeldte,
som jeg har anmeldt Kilderne til min h o n i-
let iske, i mine bekendte Prædikener over
Aftensangs-Externe 1784 S. XI; at man
ikke, efterat jeg selv har tilstaet den Forse-
else, det maae være, at gaae til Kilder, skal
i smaa bitte Recensioner beskylde mig for Kit-
feran.

Jeg har alsaar her seet og haft i Hænde
Holks Beskrivelse over Risbenhavns
Sognekirker 1775, som i sit lille Vo-
lumen indeholder intet andet, end Udscriifter
af Thurah og andre; tillige med alle de Feil,
hine have, hvilke dog denne yngere, og paa
Stedet nærværende Afskriver let funde have
berigttiget.

Ge

Generalmajor Thura h's twende Skrif-
ter *Havnia hodierna* og den danske *Vitru-
vius*. Dette sidste kostbare Werk indeholde
følgende til en Beskrivelse over Christianshavn
henhørende Tegninger:

Tab. LXXXII. forestiller Grundtegning-
gen af vor Frelseres Kirke paa Christians-
havn, som er i alle Maader rigtig overeen-
stemmende med Bygningen.

Tab. LXXXIII forestiller Opstalten af
vor Frelseres Kirke, (som er den gamle Fa-
zade mod Sydvest).

Tab. LXXXIV viser Portalet til Hoved-
Indgangen.

Tab. LXXXIV. Forestiller Grundteg-
ningen og Opstalten af det herlige Marmor-
Altar i vor Frelseres Kirke.

Disse

Disse Tegninger fortiente vel at kopieres, da den danske Vitruvius er et alt for kostbart Werk for wenige Mand, men Kobberplader koste formeget, og Skrifsters Afgang er for ringe i København til at man skulde vove det.

Naar Thurah ellers i sin Beskrivelse over Altersnaven skriver: Glorien selv er giennemskinnende, saasom der bag ved er et Bindve, der, særdeles naar Solen Skinner derpaa, foraarsager en meget klar Lysning; saa er den for det første, ikke nu giennemskinnende, og for det andet, vender det Bindve, der skulde staffe den Herlighed, imod Nordost, Solen beskinner kun denne Side nogle Dage i Junii Maaned, Kl. 3 om Morgenens, og paa den Tid pleie Menneskene at sove.

Samme Thurahs Beskrivelse over Amager har jeg og brugt og paa sine Steder citeret.

Pon.

Pontoppidans danske Atlas,
2 Tome, gav ikke meget om Christianshavn.

Addresseavisen for 1773 skaffede
en konstmessig Beskrivelse over Predikestolen.

Pontoppidans *Origines Havnien-*
ses 1760 har været Hovedkilden til disse
Samlinger, særdeles i den ældre Historie. —
Dog skulde de, endog ved disse Hjælpemidler,
være blevne mere usuldstændige, end de ere, der-
som ikke Klokker Hr. Jo hannes Brant
havde givet mig gode Esterretninger om Kir-
ken, og jeg selv ikke havde beseet adskilligt og
tillagt, hvad jeg indsamlede ved Synet.

Smaa Feil kan en Topograph aldrig
undgaae, hvo, som kan, sige ham dem med
den Beskedenhed og Agtelse, man er sin Lige-
mand skyldig. At dadle er en let Sag og
dersor grieve saa mange lette Siele af Doven-
stab til derte letfærdige Arbeide.

Chri-

Christianshavns Indvaanere fortiene sac-
vel i nyere, som gamle Tider, Noes for deres
Gavmildhed, baade til det Fornsdne og det
Anstændige i den udvortes Gudstieneste, Bla-
dene fortie ikke denne rosværdige Dyd, de bes-
vise, at Kirken og dens Betientere, fra den
første til den sidste, skulde have savnet endog
det Fornsdne, dersom Egennytten, der beher-
ßer nogle faa, havde behersket Menighedens
Mængde.

Fred være over Christianshavn! dens
Velstand forsge sig! Belsignelse komme over
det Tempel, hvor Folket forsamler sig til Her-
rens Ere og Dyrkelse!

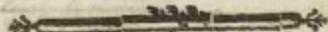
P. Paludan.

om den 1. Maj 1750. ved at opnævne
at det er en af de vigtigste
og mest betydnende bygninger i
København, og at den er
en af de bedst bevarede fra
denne tid.

In d h o l d.

Side.

I. Stadens Grund og Anlæg.	1.
II. Stadens Deeltagelse i Københavns Be- leiring.	17.
III. Stadens borgerlige Indretning.	25.
IV. Nøgle af de offentlige Bygninger.	42.
V. Om Grideriks tydste Kirke paa Christi- anhavn.	54.
VI. Om Frelserens Kirke paa Christians- havn.	59.
Vnogle Fragmenter.	

Samt

Samlinger til Christianshavns og
Frederiks Kirkes Beskrivelse.

I.

Stadens Grund og Anlæg.

Christianshavn kaldes den sydlige Deel af Hovedstaden i det danske Rige, Kiebenhavn. Navnet har den saact af sin usorgeligt melige Stifter, den store Dannemarks Konge, Christian den fjerde. Et meget neyagtigt Kort for vore nærværende Tider har Boghandler Proft besørget over Kiebenhavn og Christianshavn i Kiebenhavns Stats og Handels Veiviser for 1790, som anbefales de Læsere til Eftersyn, der ønske sig Kundskab om Stadens Grund og regelmæssige Anlæg.

A. O. Christianshavn. Chr.

Christianshavn er anlagt yaa Den Amager. Denne Øe, som ligger sydlig for København, saa at den første Meridian fra Observat. Havn., skierer Landet tvert igennem, er allevegne flad og jevn, men tillige meget frugtbar. Man har i de gamle Skrifter kendet den ligesaa længe, som man har kendet og nævnet København, og denne vældige Hovedstads Grund nævnes næsten allevegne i Forbindelse med Amager. Disse Øestre have da intet at trettes om, deres Grund paa Jordkoden var lige sumpig og lige gammel.

Amager har i det tolvte Aarhundrede tilhørt de danske Konger. Aar 1135 har Kong Erik Emund, Dronning Malfred og deres Søn Svend stiftet et Præbende i Lund af noget Bøndergods liggende paa Amager og har ver fritaget det fra al kongelig Rettighed. Da, Knud den hellige har i Aaret 1085 skienket til St. Laurentii Domkirke i Lund 5 Mansos i Sundbyvester paa Amager. *) Af Paverne er Den i Aaret 1193 med de andre Landsbyer: Vandløse, Vigerslev, Brondshøj, Emdrup, Tønøste o. s. v. skienket de Roskilde Biskopper.

Blandt

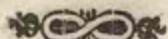
*) Pontoppidan's Orig. Hafn. pag. 6.

Blandt disse haver Bis**k**op Stigotus
1279 givet Kiobenhavns Indbyggere Tilladel-
se at bryde uden nogen Vederlag og Told deres
fornedne Steen og Kalk paa Saltholmen —
en Ø, østen for Amager, som endnu indehol-
der megen overjordisk og underjordisk Rigdom,
gode Græsgange, riige Kalk- og Marmorbrud.*)

Bis**k**op Henrik var den første, som over-
lod Kong Waldemar den tredie Slottet og
Byen Kiobenhavn med noget tilliggende Gods,
hvoriblandt Amager formodentlig og er meent.
Waldemar sic fra Tid til Tid den Termin
forlænget, i hvilken han maatee besidde det kiob-
enhavnske Territorium, om sider sic han ud-
trykkelig Landet Amag indsluttet i Overdragel-
sen, imod at overlade indtil videre Slottet
Søborg med sem Herreder, contra, heed det,
contra castrum Kopmanehafn & villas Amac.

A 2 Nu

*) Saltholmen ligger messem Skaane og Amager;
omtrent en Halvpart mindre end Amager,
bruges til Græsgang for Amagerne til Creature.
henimod 2000 Skkr. græsses aarlig. Nogle
faa Amagere holde Meiersker der, som assende
deres Melk og Koppesmor til Kiobenhavn. Mar-
morbrudet er nedlagt, men Kalkværkerne bræs-
ke her nogle tusinde Tavne Steen.

Nu syntes det at være danske Kongers Eiendom, hvad der laae sydlig for Staden; men Hvitfeld^{*)} fortæller endnu, udi Kong Kristoffers Tid var handlet imellem Kongen og Bispen af Roeskilde om Københavns Bye og Amager til Vederlag, efterat Kronen ikke vel kunne miste samme Bye for dis Beleiligheds Skyld. — Under denne Konge, eller Aar 1443, blev Amager og den lille Stad København, som den da var, Kronens Eiendom.

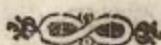
Den politiske Aand tænkte nu mere og mere paa Udvidelse af København. Mod Nordvest slugte den en Landsbye i sig, som heed Gerritslov. Skidenstrædet, hvor Vand løb ud i Graverne fra det skidne København, var den Gang Grændsen for den store Stad mod denne Side. For Enden af Østergade stod en Port, som bar med Rette det Navn Østerport; thi den, som nu kaldes saa, vender imod Morden. Her uden for gik en Grav eller Rende, hvorfaf Kanalen, som stoppes ved Ko-moedighuset, er et værerdigt Stykke, Bremeholm var en Ø, hvor de Bremere landede med Skibe; thi Tydferne have fra Arilds

Tid

^{*)} Tome I. pag. 832.

Tiid havt Indgang hos, og megen Binding ved os, og det er ilde, at vi ikke endnu ere blevne en dansk Nation. — Holmen eller Bremeraes Holm blev foreenet med København. Ved en Færge fra Færgestrædet lykkedes det den Tiid at komme over til Slottet, som var en lille rund Bygning med en rund Grav omkring. — Opsyldningen i det flade Vand dannede efterhaanden den Grund, hvor Børsen staaer, og Veien er til det dybere under Knippebroe. Man satte over dette stridige Vand fra Amager med Baade.

Men i det sextende Aarhundrede, i Kong Christian den Andens Regierung, begyndte man at danne en noiere Forbindelse imellem Den Amager og det hederlige København. Dette kunde ikke undvære Fødevare, og den saa kaldte danske Tyran Christian 2. var ikke saa grusom at nægte de Hungrige deres Mættelser. Hvitfeldt skriver: "Anno 1515, lod Kongen forhandle i Holland, at hid skulle indkomme nogle Hollændere at boe, hvilke han tilhagde stor Frihed, og paa Foraaret 1516 kom her nogle ind, hvilke han indgav en Bye paa Amager at boe paa kaldes Hollænderbyen,

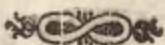

"hvortil Dronningen meget hialp, fordi det
 "Folk særdeles veed at omgaaes med Ost,
 "Smør, Læg og Rødder, samt Haver at an-
 "rette, og Wild Gaafesfang, hvilket var et
 "evigt Gavn for Kjøbenhavns Bye, end paa
 "denne Dag. Kongen blev siden de Hollæn-
 "der saa tilneget baade for Dronningens og
 "Sigbrits Skyld, ja fordi det er et nærigt
 "Folk, at han havde været tilfreds, at alt
 "Riget, alle Kjøbstæder og Landsbyer med
 "dem havde været besat, som de og indi
 "de Dage vare fast myndige. — Helsing-
 "ør vilde han slet indgive Hollænderne, men
 "de Danske, som havde Eiendom og Adkomst,
 "vilde ikke romme, hvorudover han blev den
 "Bye fast unaadig.,,

Amagerland blev nu Kongens, og Kon-
 gerne forte sig, som billigt, Landets Rigdomme
 til Nutte. Slovene vare i Christian den Tre-
 dies Tid betydelige, og hundrede Aar derefter
 vidste hans Sønnesens Son, Friderick den
 Tredie, at benytte sig af dem, hvis økonomi-
 ske lojerlige Breve, om at hugge i Amager-
 land til det kongelige Bryggers og Bagerset,
 samt andre betrængte, saa og saamange Træer,
1706
 samt

samt hvilken Rentemester der skulde skaffe Jerr-vægger, Hammere og Sauge, kan læses i Thurahs Beskrivelse over Amager, S. 6-8.

Men, endskønt denne Naturherslighed, hvormed gode Skove pryde et Land, er forsvundet og Remisserne ikke engang ere Levning-ger deraf, saa havde dog Landet og har endnu sine Rigdomme: den frugtbare Jord, der er, som Hvitfeld skriver, til evigt Gavn for København's Indbyggere. De nye Beboere, som først bestode af 24 Familier, have anført deres danske Naboer, eller de gamle Amagere i Taarnbye Sogn, til at dyrke Landet paa en langt fordeelagtigere Maade, sørdeles ved at anlægge en Mængde Køkkenhauger og omfiste dertil meget Ågerland. Selv vandt de derved ikke allene Penze, men og det, Landmanden Falder sin Guldgrube, Skaret fra København — det forvandlede de til Rigdomme. Der har ve, efter Thurahs Beretning Side 27, været Amagere, som eiede fra 10 til 20000 Adlr. og derover. Og endnu er der hist og her megen Velstand. Forunderligt er det ellers, at Fællederne ere saa mishandlede, saa ganske uden Opsigt, skønt der ere Fogeder og

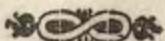
Schouutter, *) og Maend iblandt Beboerne, som have haade Indsigter i got Agerbrug og tillige Myndighed. Her tillegge vi en Note om Anna-
gers Statistik. **)

Paa

- *) Schouutten kaldes af at skue. Paa danske en Tilsyns- eller en Opsynemand. Waterschout s: den som har Opsyn over Vandet eller Søer væsenet. Schout by Nacht s: passer paa om Natten eller anden Kommanderende.
- **) 5000 Tonder Land hver Tonde til 14000 □ alen ligger udyrket, og det saa nar ved Kjø-
benhavn, hvorsra alle Forstlag gaae mod Øst
og Vest og Syd og Nord til ukultiverte Landes
Opdyrkning. Christianshavns Borgere vilde
saa gierne, om De maatte, tage Deel i det-
te udyrkede og forsomte Overdrev. Deres
Grandser ere for korte fra Oven og alt for
meget beskaarede. — Castrup har den herlige
og fordeelagtige Havn og god Ankerplads, som
rusinde Skippere have velsignet. Foruden det
nære sig der, ved Kalk og Steensfabriken, en
Mængde Arbeidere. — Hollænderbyen har sin
Kirke, som er blandt Landsbyekirker ikke un-
seelig uden til, mere anseelig inden i, naar
man undrager de fatale plachydste Indskriptio-
ner og Psalmebøger. Man kunde dog fra
1758, da Thurah skrev om den Urimelighed
at

Paa denne Øe Amager er altsaa Christianshavn bygt. Naturen havde dannet en dyb og alvorlig Grøndse imellem Sjælland, hvilket Ulkehoved gabede mod Østen, og denne lille

at holde tydte Gudstjeneste her til 1788, da Bisshop Schönheider skrev om det samme, have havt Tid til at indsee, at disse Folk paastaae en Urimelighed, naar de paastaae, ikke at være danske, og at man maatte hælpe dem til at ansee det for en Øre, om de paa de forraadnede Hollænderes Graver sang Liigpsalmer paa dansk. — En kort Vei er herfra til Dragøe By, som bestaaer af henved 400 Huuse, der meest beboes af Skippere, som have her en god Havn indrettet for deres Skibe. Her er Beilighed til at forsøge den Velstand, som Stedet allerede har. — En Sieldenhed paa dette Land for Skifteforvaltere, er, at Døttrene (blandt gamle og nye Amagere eller Hollænderne, sic dicti,) gaae i lige Aar med Sonnerne. — Dette Amagerland, $1\frac{1}{2}$ Miils Længde og $\frac{3}{4}$ Miiles Bredde, ernærer over 4000 Mennesker; Taarnbye Sogn indeholder allene 3000 Siele, Eldre og Børn. Det er oel det største Antal Mennesker uden for København, der leve paa saa lidet StrekningLand, hvor ved erindres igien, at 5000 Tonder Land ligger

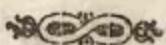
lille Øe; men Kunsten forenede dem. Dybde og Strom imellem den Holm, hvorpaa Slottet laae og de andre Holme, som begyndte at danne Amager, var saa betydelig, at Christian den Fierde endog havde den Tanke, herimellem at lede den ganske Seilads til og fra Øster-
søen, men en Sandbane ud fra Amager mod Kjøgebugt gjorde det stolte Forsæt til intet. Han nivedes altsaa med at forene de Lande med hverandre ved Opsyldning og Bygninger, som Skilsmissen og Naturens Grændser ei kunde nytte, som og allerede ved indbyrdes Hornedenheder vare blevne hinanden uundværlige.

Paa de lave Holme*) og det flade Vand var allerede tilig anlagt en Dæmning eller Godstie

endnu udyrket. Plant Piletræer, om ikke andet, saa skulle Efterkommerne velsigne Dig, som har Mod til at forskjonne Guds skønne Jord. Du formindsker herved den afmægtige Statistiks Gebredelser.

*) Der er en Horsiel imellem den høiide i Søen, som man seer forbi Amager, Stevnsklint og Møensklint, denne sidste er paa sit høieste 225 Alen over

stie af store Stene, hvoraa Veien gik til
 Knippelsfærge. Saadan en Steenstie fra Chris-
 tianshavns Grund eller Amager findes aflagt
 paa en af Prospectorne af Kiebenhavn fra Aar
 1587 i Pontoppidans Orig. Havniens. pag.
 228. Til at sætte over Strommen maatte
 man benytte sig af Baade. Den herligbed at
 komme fra Amager til Kiebenhavn til Vogns
 er neppe bragt til veie forend under den herku-
 lifke Christian den Fierdes Regierung. Uagtet
 jeg finder hos Thurah, "at der omtrecent paa
 samme Sted, hvor den første, nu kaldede
 Christianshavns Broe, er, har endog for
 Christiani Kvarti Tid været anlagt Broe,
 for at have Communication imellem begge
 Øerne, hvilken i de Tider kaldtes Amager-
 broe, som sees iblandt andet af Andreas
 Wedels Liigprædiken over Kong Friderik den
 Anden, hvorudi han fortæller, at heistbe-
 meldte Herre Aar 1565 var i stor Livsfare
 under Amagerbroe, da Velbyrdig Mand
 Jørgen Brahe ogsaa faldt udi Vandet, der
 han
 over Vandet, og Amager er paa sic høieste
 neppe 5. Her paa Christianshavn kan høi
 Bande spille paa Åen til Gaderne.

"han vilde helspe Kongen op, og blev selv
"derover ilde faren, og døde nogle faae Dage
"deresten."

Thurah modsiget sig selv i denne Beretning og sin Havnia hodierna, samt de Kort, han har givet over Kyststanden imellem Sjælland og Amager. Var Kongen kommet under Amagerbroe, der hvor Knippelsbroe nu er, det er der, hvor Strommen er dybest og voldsigst, saa skulde ikke ti velbyrdige Braher have reddet ham; han maatte da drukne med sine Adelsmaend. Men den Amager Broe, Thurah har fundet skrevet om, har ventelig været en imellem Holmene, som laae nærmest ved Roskbenhavn. Landet var fladt, Stranden uden for lidt lavere, men hist og her skar Havet sig en dybere Communication, og over denne Dybde maatte man her og der belave sig paa en raaden Broe, af hvilke man endnu har ver nogle i Sjælland. Under saadan en Amagerbroe har Friderich den Anden været i Livsfare.

Sonnen, som henvendte sin kongelige Opmerksomhed til at forskionne Naturen og derved forese Welstand, Christian den Fierde, af

uforglemmelig Erindring, saae daglig fra sit Slot over paa disse elendige Vandholme, tenkende paa at giore en Bye af dem og iverksætte den Tanke. Det var, som jeg ser har streevet, et herkulisk Arbeide. Et gammelt Fragment har disse Ord om Christianshavns Grund i Christian 4. Tid: Locum hunc aquis & paludibus intersecsum, oppleto per aggeres profundus maris, trabibus que ac palis infixis, quæ nexu firmo omnia vincirent, sedem habitationis fecit. *)

Da Grunden altsaa var indtaget af den herlige Konge, da den med stort Arbeide var blevet opfyldt og ved nedrammede Pæle giort forsvarlig staerk, samt forsynet med Bolde og Graver mod Amager Siden, og gennemstaaret med en stor Kanal, som gav den flade Grund Fasthed; saa byggede Kibmænd her ved Kanalen, som var dem til Bequemmelighed og Nytte. Dette Slags Borgere vare

de

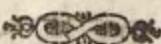
*) o: Stedet, som han dannede til Boliger, var gennemstaaret af Vandsteder og Moradser, ved Dæmninger opfyldte man Havet, ved Bielsker og nedrammede Pæle forbundt man Dæmningerne, o. s. v.

de første, som her nedsatte sig. Og hvor de bygge, der bygge og boe snart andre med af Haandverksfolk og Daglønnere, som mere sig ved deres Bedrift.

Anlæget til denne Kjøbenhavns Sidestad skete Åar 1618. Christianshavn feiler altsaa nogle Åar endnu i Tohundrede. Dens Bebyggelse er altsaa ulige yngere end hiins, men dersor haver den og ulige skønnere Anlæg og retliniede Gader, som ere saa urimelig forkrummede i det gamle Kjøbenhavn; ja selv det nyere Kjøbenhavn er i mine Hine ikke saa net og ordentlig i Grundtegningen, som den store Konges Stad paa Amager. Dog indbefattede Christianshavn ikke i Begyndelsen alt det, som nu. Rom er heller ikke bygt paa engang. Den egentlige Byggegrund trængte til Opsyldning, dette maatte gaae langsomt. Andre Udkanter blevé anvendte til Skibsværfer, hvorfaf endog nogle først i vore Dage ere komne i Stand. Men det betydeligste til Christianshavns Udvidelse skete under Kong Christian den Femte, da det Nye Verf langede Havnens Ende eller Nyeholm og Toldboden over for Citadellet. Denne nye Besætning

er en Vold med ni ordentlige Bastioner, fra Porten af, anlagt paa en Sandgrund i Hævet, saa at den ganske Havn derved indslutes og Grunden ved Opsyldning merkelig forøges til Bygninger, om ellers Welstand her skal vedvare, for vere Børnebørn eller maaskee Veres. — Kong Christian den Femte lod giøre en Begyndelse med dette Arbeide Aar 1685 den 9 Mai, og endte det Aar 1692. Man kan ikke nok rose denne Udvidelse og Sønnens Gang i Farsaderens Godspor. De ældre Skribentere, som tale herom, ligne denne Vold ved de Dæmninger, som Alexander den Store gjorde ved Tyrus, Prinsen af Parma ved Antwerpen, Ludvig den Fiortende ved Rochelle, disse i en fiendtlig og angribende Hensigt, denne i en faderlig og forsvarende. Og det er endnu ubegribeligt, hvor al den Jord er sansket sammen fra paa en Sandbane, som har Havet paa begge sine Sider. Veien langs med Volden falde de Spadserende Qvintus, fordi den fører til den yderste Bastion, der bærer Christiani Qvinti Navn, og er i disse sidste Aar ved den ørverdige Huths Omsorg og Opsigts forvandlet til et frugtligt Batterie for fiendelige Skibe.

Imidz

Midlertid er det endnu ikkun lidet af
det til Opsyldning bestemte Vand, der er for-
vandlet til Landjord. Sseqvesthuset eier
denne Strekning og den opdyrkes aarlig. Der
udenfor nedrammer man Pele, bygger Bol-
verker og haver ikke glemt at realisere den Idee
om Boliger og Gader her, som findes anvist
paa Kortene over Kjøbenhavn. Fra Qvintus
til Langebroe er Veien inden for Bastioner-
ne 5600 Alen, altsaa næsten en halv Danse
Mil. Oberst von Beyman, som allevegne
forskiender Udkanterne af Staden, fortiner Ere
for den anlagte Allee langs med Reberbanen,
som man allerede begynder at betre med det
Navn af Christianshavns philosophiske Gang.
Maatte Touren snart komme til Portens For-
bedring, hvortil den traenger allevegne saa hei-
lig, at ikke allene Muurverket seer ud, som
ester en Beleiring, men Broerne selv maa be-
legges med Egeplanke, naar noget Artillerie
Train skal passere derover.

Amager Port er, som man let begriber,
først bygget af Kong Christian den Fierde. Den
med tilstødende Volde blev af Kong Friderich
den Tredie, fornyet og forbedret. Kong Friderich

rik den Fierde reparerede den og, samt satte
Aarstallet mod Byen, 1724. Vagtstuerne og
Fængselet ere over Porten; lav er den og uan-
seelig, den føle Matkørsel forvolder tillige, at
den er ligesaa skarnagtig for Lugten, som ne-
drig for Synet.

Disse Beregninger, som henhøre til Fæste-
ningens Historie, give mig Leilighed, og lede
Læseren til at erfare noget om Christianshavns
Skiebne og Vigtighed i Krigstider.

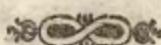
II.

Stadens Deeltagelse i den Ki- benhavnske Beleiring.

De Historiesskrivere, som beskrive Ki-
benhavn, pleie og at tale om den vigtige svenske
Krig, som blev ført under Kong Friderik den
Tredie, scerdeles i Aarene 1658 og 1659, da
Kiøbenhavn blev beleiret, de ansøre i saadan en
Topographie, hvad der ved saadan Leilighed til-
drog sig i og uden for Stædet. Det samme
tillader man vel og Christianshavns Topographs
som samler her, hvad der om denne Hovedstad,
Part kan være merkværdigt; altsaa intet andet,

B

end

end det, som angaaer den store Stads sydlige Egne.

Da Karl Gustav i Aaret 1658 den 11. August rykkede Kiebenhavn nærmere fra Landsiden, og blev ved adskillige tappre Udsald og Kloge Foranstaltninger hindret i sine Angreb, fil han, som en ægte Martis Son, det ikke daarlige Indsald at angribe Staden fra en anden, maaske endda, end det ubevæbnede Kiebenhavn, mindre bevæbnet Side. I Oktober Maaneds Begyndelse 1758 bleve ved Fjendens Krigsskibe oversat 300 Ryttere og 1100 Fodgiengere til Den Amager, som hidtil havde staet aaben for Kiebenhavns Indbyggere, og været dem, samt Christianshavn, i saadan en betroengt Tid, til megen Undsætning. Karl Gustav var selv i Transporten, og kom ved denne Forvovenhed i yderste Livssare. Thiden 10. Okt. gjorde Kong Friderik i egen Person sig Umage for at opsege ham, ledsaget af Generalerne Gyldenløve og Ahlefeld, 250 Ryttere, noget Fodfolk og 4 Kanoner. Sin Fiende fandt han ved Hollænderbyen, og anfaldt ham saa heftig, at han i sterste Konfusion maatte retirere til sine Krigsskibe. Ikke allene Psalms-

gres

greven af Sulzbach *), men og Kong Karl selv var salden i sine Overvinderes Hænder, dersom ikke Oberstvagtmester Lørenhielm havde aabnet Kongen Vej til at undslye, i det han vendte de Danskes Afsald paa sig og sine Underhavende, af hvilke de fleste blev nedhugne, og Lørenhielm fært fangen til Byen.

Udsaldet heraf var vel lykkeligt nok for den lykkelige Stad, moersomt har det og vel været, at see saa vigtig en Krigsfange med den seirende Heer paa Christianshavns Gader; men den svenske Helts Foretagende var ikke saa gavnligt for de ulykkelige Landboere paa Amager. Da han her havde fastet sig i Land, satte han Ild paa alle Landsbyerne, undtagen Sundbye, Øster og Vester, hvilke Beboerne efter Stadens Borgeres Tilskyndelse selv frivillig stak Ild paa, efterat de havde indført deres bedste Sager til Christianshavn, at disse Byer, som de nærmeste ved Staden, ikke skulde tiene Fjenden til Forståndsninger. Han lod og Slovener paa Landet, i den korte Tid han her opholdt sig, afbrænde, og indsandt sig, skønt han havde

B 2

fat-

*) See Beskrivelsen over Kallundborg Side

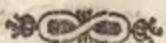
fattet dette christelige Forsæt, Dagen før den almindelige Brand, i den christelige Kirke Taarnbye, for der at anhøre Gudstienesten. Herom fortæller Thurah en Anekdote, som fortalte at staae i Malling's Bog om Danskes Handlinger, enten ved Siden af Præsten Jes Jessen eller Rektor Jørgen Eilertsen, som begge i samme Krig, ved Embedsiver, ere af Malling gjorte udsadelige.

Thurah beretter følgende: Karl Gustav, som havde gjort Landgang paa Amager, 1758, indsandt sig usformodentlig den 8de Oktober til den offentlige Gudstieneste i Taarnbye Kirke, geleidet af hundrede svenske Ryttere, af hvilke den største Deel fulgte Kongen, som gik lige op til den overste Stoel ved Koret, og satte sig der imellem Prinsen af Sulzbach og Grev Magnus de la Gardie *). Degnen og hele Menigheden blev herover saa forbausede, at de alle forlode Sangen, ved den svenske Konges Ankomst

*) 90 År derefter den 1ode August 1748 sad Kong Friderik den Femte i samme Stole, da han beærede et Amager-Bryllup med sin Mær værelse. Derom hænger en Tavle paa Væggen med nogle Vers.

komst i Kirken; men Præsten, som da var Hans Jæger, fuldførte allene alle anordnede Psalmer, hvorpaa Kongen af Sverrig, smilende skal have sagt til Prinsen af Sulzbach, at Præsten var den bedste Soldat paa hele Amager, efterdi han var den eneste Mand, som havde Mod i Brystet, og lod sig ikke kyse i sine Forretninger. Hr. Hans Jæger gik derpaa op paa Prædikestolen og prædikede for Kongen, som syntes devot. Dog havde Præsten ikke bedre Lykke, end det ganske Land, som Dagen efter, den 9de Oktober blev sat i Lue og hans Præstegaard afbrændt. Kirken, som ligger tet hos Præstegaarden, blev efter Kongens Ordre sparet. Herudover maatte da Præsten med Taarubhys overblevne Almue, som ei i Tide havde salveret sig med Flugten til den beleirede Stad København, strax forlade det afbrændte Land, og forsøie sig til en lidet Holm, som ligger i Havet, vesten for Amager, midt imellem denne Øe og Sielland, og kaldes den *) Store Klap.

*) Den store Klappe er, efter samme Thurahs Rort, en Deel af Fælleden, som undertiden ses holmeagtig ud. Nægget anseer den ikke som en Øe.

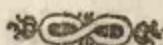
Klappe, hvor han opholdt sig med den siden
Hob af sine Tilhørere, og imidlertid holdt hver
Morgen og Aften Bon med dem, og prædikede i en
opreist Tørvehytte. I Midten stod en stor Steen,
 hvilken siden blev kaldet Hr. Hanses Prædikes-
støel, (den skal paa denne Holm endnu findes.)
Dette kummerfulde Liv udholdt da Præsten
med sin Menighed paa denne Holm i 8te Da-
ge, ei vidende, at Landet Dagen efter Ilde-
branden, nemlig den 11te October, var ved et
Udsald fra København (Christianshavn) blevet
befriet fra Fienden, som blev slagen ved Hol-
lenderbyen, førend denne glædelige Tidende
om sider blev af nogle Amagere fra Staden for-
kundet deres Landsmænd paa Klappen, hvor-
fra de da begave sig hjem paa Landet. — Thu-
rahs Amager. S. 48.

Puffendorf og Terlon, som begge have
skrevet om denne Krig, melde ligeledes om dette
Amagertog. Og hvad behøves videre Bidnes-
byrd? Det, som da skete, skete for at befries
fra svensk Herretab, under hvilket vi nu ikke
staae, ligesaalidet, som vore Forfædre.

Den svenske Helt Karl Gustav vovede det
sidste, som var at løbe Storm til Byen, Nat-
ten

ten den 11te Februarii Aar 1659. Ogsaa fra Christianshavns Siden blev denne Hovedstad angrebet, og at Fienden her, saavel som der, blev afflaget, er en Ære, som bør deles.

I denne græsselige Nat stæete Anfaldene mod den danske Hovedstad næsten fra alle Kanter. Fra Vestersiden under Versens Kommando, hvor Erik Steenbuch maatte lade Livet. Fra Østersiden under General Wavasors Kommando, som ligeledes blev nedhugget med sine Følge. Fra Citadellets Side under Obersterne Bittinghof og Lensmand, som af de hollandske Hielpetropper bleve ilde modtagne. Ved Christianshavns Port blev det stormende Anfald mandigen udholdt. Her kommanderede en Grev Thott, og Terlon roser ham for Tapperhed i denne Aktion. Allevegne havde man Die paa Fiendens Bevægelser, for allevegne at kunde giøre hans fiendlige Hensigt Afbræk. Til at entre et Skib, som laae indfrossent imellem Christianshavn og Slotsholmen, vare nogle Svenske udkommanderede under Oberst Wachmester; men da denne med noget af sit Mandabstab var kommen paa Skibets Overdeel, og

han af Danstes Øer senderhugget, drog Ne-
sten sig tilbage.

Som intet physiske Onde skeer, uden det
i sine Folger har noget, man er nødt til at er-
kiende for et Gode, saa havde og denne Krig
sine gavnlige Folger. Den banede Vej til en
enskellig Forandring i Regieringsformen, hvor-
ved Landets Kræfter blev mere concentrerede,
og Smaaherrers Vælde indskranket. Den dan-
nede et nyt Værn om den stolte Hovedstad, som
kiendere af Befæstnings Kunsten nu kalde
uovervindelig. Christianshavn har derved og
faaet Sikkerhed for Overlast af fremmed Magt.
Faderen Friderik, den Første, som kunne lal-
des Fader for sit Folk, begyndte strax efter Fre-
den, at tage Christianshavns Befæstning un-
der sin Omsorg, og Sonnen Christian den Gemte
fuldendte det store Arbeide, som før er fortalt.

Vi have, fordi vi begynde en nye Afde-
ling her i disse Samlinger, ikke i Sinde at
slippe de ældre Tider aldeles: Der er endnu
lidet mere fra dem, at bemerke om Christi-
anshavn.

III.

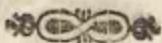
Stadens borgerlige Indretning.

Denne Afdeling maae da samle noget fra ældre og nyere Tider, om Privilegier, Broer, Gader, Huse og Folkemængde.

Det er før bereitet, at Christianshavn er anlagt Aar 1618, og var af Stifteren Christian den Hierde bestemt til at være en Stad for sig selv, men blev af den senere Christian, efter en rigtigere Beslutning, indlemmet i København.

Aar 1619 den 5 April fik Staden af sin Stifter Købsteds Ret, Magistrat og Byesognet, Skiede paa alle Grundene, 20 Aars Frihed for borgerlig Tyngde, og 7 Aars Frihed paa alt, hvad som indsørtes. Aar 1639 d. 8 Jun. ere disse Privilegier forbedrede, dertil føjet et Stads-Baaben, og Staden givet samme Ret, som Helsingør. Dette Stadsbaaben, som er ældre, end det København nu fører, da Friderich den Tredie har givet dette sidst, men som ikke længere bruges, er et blaat Taarn med tre Kroner, Kong £4. Navn med to højsøiede Løver og to Faner. Privilegierne sagde: Ama-

B 5 ger,

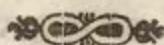
ger. Vonder skulde her holde Torg hver Løverdag. Borgerne skulde have frie Freedrøvt paa Fælleden mod Amager, dem skulde udvises Kaalhanger uden for Porten, og de skulde nyde endnu 12 Mars Frihed. De skulle bygge god Kibstæd - Bygning, forsynes med Kirke og Præst, samt have tvende Borgemestere og sex Raadmænd. Åar 1640 den 9 Januarie ere de Huse, som ligge imellem Børsen og Havnene, og kaldes Nyebørs, lagte under Christianshavns Byeting, hvilke de og vare nærmest*).

Åar 1642 den 19 Martii gav den heie Stifter denne sin nye Stad etter Privilegier af følgende Indhold: 1. Indbyggerne maae beholde deres Hauger, som de enten have, eller herefter kunne lade grave. 2. Enhver maae efter sit Fortog giøre sig Stadens Kanal til Nutte, indtil Mitsroms. 3. Fremmede Nationer af vor Religion maae boe der. 4. Haandsverks-

*) Paa Opsyldningen til Fundamentet for Børsen og de derværende Borger-Huse, som kaldes Nyebørs, har ikke allene Kong Christ. 4. selv, men og Rentemester Henrik Möller, anvende store Penge, da den mindste Plads her var saa fordeelagtig.

verksfolk skulde ei besværes med Skraa eller Laugsret. 5. Med at holde Graven, Bolde, Porte og Broer, skulle Borgerne ikke besværes, ferend Byen kommer i bedre Stand og til Kraft. 6. Bagere der, som i Kjøbenhavn, maae ikke selge Bred hos dem selv. 7. Christianshavns Magistrat gaaer næst efter den Kjøbenhavnske. 8. Kongen vil holde det ferste Vand vedlige, men de, som bruge det, skulle betale dersor efter Ordinance.

Blandt disse Privilegier ophorte det næst sidste, Aar 1685 den 31 Januarii, da de twende Borgemestere, sex Raadmaend, samt Bysfogden afgik, og Staden indlemmet med Kjøbenhavn under en fælles Magistrat. Raadhuset her paa Christianshavn har været paa Hjørnet af Strandgaden og Torvegaden, hvilken nu tilhører Vinhandler Rhode; man skal i Kjelderne endnu finde Spor og Levninger af Faengsler, her forдум have været. Naar høieste Ret aabnes, og hans Majestet i egen Person præsiderer, forkundes det og ved Herolder og Trompeter uden for denne Gaard, af samme Marsag, som der blæses Herredag uden for Bispe-

spegaarden, da denne har i ældre Tider været
Københavns Raadhus.

Angaaende det sidste Privilegium om det
første Vand, da vil jeg her anføre Pontoppi-
dans Beretning (Orig. Havn. 347). „Kong
„Christian 4. lod forsyne sin nye anlagte Stad
„Christianshavn paa Amager med Vandrender,
„langs ned ad Vestervold, hvorfra de siden ere
„continuerte igennem Kalleboe, og derfra
„ved Blyerender, tvers igennem Havnens salte
„Vand, saa dybt, at Skibene kunde seile der-
„over. I blant de Kobberplader, som P. J.
„Resenius har ladet stikke, er een, som fore-
„stiller Vandledningerne allene, til hvilken jeg
„hermed vil have Læseren henvist“. Nu gaaer
den eneste først Vands Hovedrende til Christi-
anhavn under Knippelsbroe. Man indseer,
at den er utilstrækkelig til at forsyne saa stor en
Stad, hvor der desuden ere saa mange Anlæg,
der behove og forbruge en Mængde Vand. Det
seer ikke sielden om Sommeren, at Beboerne
to til tre Dage maae savne denne uundværlige
Naturgave. Man indseer Forudsætningen af
en nye Hovedrendes Anlæggelse; patriotiske
Borgere have gjort Beregninger og Forslag;
en

en Commission til Sagens Afgjørelse har delibereret herom, men hvors fra tage vi Udgivten? hinc illæ lacrymæ!

Broerne paa Christianshavn ere fire. Den første og vigtigste, som fører fra Byen, kaldes Knippelsbroe*). Christian 4. begyndte at bygge den 1620 **) eller kort efter Stadens Anlæggelse, fordi den behøvedejen bedre Sammenhæng med København, end den før havde, da man idelig maatte lade sig oversætte paa en Færgebaad.

Om alle Broer paa Christianshavn og denne i Særdeleshed gjortes Aar 1660, med Kongelig Konfirmation, følgende Anordning. De Skipere, som ved at feste deres Skibe til Broen, gjøre den mindste Skade, skulle strax erstatte Skaden efter Dannemønds Sigelse. Vindebroen

*) Den høie Steensvætte, som staaer her Sonden for i Havnens og kaldes Vartegn lod Kong Christian 4. Aar 1611 føre fra Calmar i Sverrig (Pontoppidan siger fra Lund til Malmøe og derfra over Izen hertil) og satte den her, uden Twivl for at betegne en farlig Grund at vare sig for i Seiladsen.

**) De Ulfeldtske Tostillinger skal, imedens den blev bygt, have gjeldt for Firskillinger?

broen paa den store Broe oplukkes om Formiddagen imellem 6 og 7 Slet, om Estermiddagen imellem 12 og 1 Slet. Hvo imidlertid lægger igennem Broen med Skibe af 20 Læsters Drægtighed, betaler til Broens Forpagter af hvert Skiberum en halv Rigsdaler, og til Broens Opvarter 1 Mark, men af de mindre gives den halve Deel. Vil nogen legge igennem Broen uden for den bestemte Tid, da giver han en halv Gang meer end sedvanligt. Da den store Broe ikke kan underholdes ved det, som Amagerne give *), da skal hver Bognsmands Bogn give 2 f for Læsset. Paa Broen skal holdes Vagt og Tilsyn. Hvo som jager eller færer hastelig derover, maae straffes eller pandtes for en Rigsort.

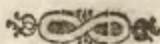
Aar 1682 den 15 April skeete herudi nogen Forandring, da det i en Forordning om Havnene tilstedes Havnesogderne og Bromændene af hvert Skib, stort eller lidet, naar det passe-

*) Da de før maatte føre deres Torvelæs til Baads og vandt nu den Fordeel, at føre lige ind i København, maatte de give aarlig 150 Adlr. til Broens Vedligeholdelse. Pont. Orig. Hasn. 350 S.

passerer igennem Broerne at oppebære 6 $\frac{1}{2}$ danske
skre, foruden hans visse tillagte pen og ei videre,
hvormod de stedse skal holde Broerne rene, og
især om Vinteren, naar det sneer eller fryser,
at Broerne formedelst Frosten ei vorder glatte,
saa nogen derover kommer til Skade.

Forordningen af 1744 er den, som endnu
staar ved Magt, hvorf af den 15 $\frac{1}{2}$, som hid-
henhorende anseres: Broen aabnes ei for Far-
toier, hvis Master kan nedlegges; ei heller maae
den aabnes om Middagen fra 11 til 1, for ei
at hindre Korselen til og fra Høfset, samt Ar-
beidsfolk; mindre maae den aabnes om Son-
og Helligedage, undtagen noget til Flaaden ned-
vendig behoves, da Bromændene rette sig efter
Oberequipage-Mesterens Foranstaltning. End-
nu hører Resolution af 16. Julii 1783 herhen:
at Bromændene maae bære et forgylt Tegn
med den kongelige Krone for oven, en Vinde-
broe i Midten, og paa Randen de Ord: Kon-
gelige Bromænd og Havnesogders Tegn, for at
legitimere sig i deres Embede mod dem, som
undskyldte deres Modtvillighed dermed, at disse
Havnebetientere vare dem ubekendte.

Knipz

Knippelsbroe er bygt paa stærke nedramme mede Pæle, baade fra Kjøbenhavns og Christianshavns Siden indtil Alabningen, omtrent i Midten, hvor Vindebroen er. Aar 1785 blev den betydelig repareret. Undtager man, at Giennemgangen er vel smal for de store Skibe, som føge Skibsværferne her inden for, saa har den i de største Stæder faa Broer til sin Lige, da Strøm og vind herunder er saa vældig, Passagen saa svær og stærk, og dog ingen i Mands Minde ved Broens Skyld er kommen til Skade.

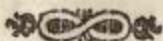
Langebroe er den anden, som forbinder Hovedstaden med Christianshavn. Den tilhører Fæstningen, dens Slagbem aabnes derfor ikke for Kierende og Ridende, uden det Militaire tager Vei herover, eller andre Vedkommende reqvirere dens Alabning. For Gaaende er her alligevel en bekvem Gang til Byens vestre Egn, og særdeles om Sommeren behagelig. Den kaldes med Ret Langebroe, da den strekker sig 220 Al. over Havet, fra den yderste Opsyldning paa Christianshavn, til Opsyldningen ved Blaataarn paa Frideriksholm. — Den er bygt Aar 1686, men i en Forordning 1670 d. 2 Jun. forbydes, at Skibe ei maae læg-

lägge til Langebroe imellem Kjøbenhavn og Christianshavn; hvorfra man kunne slutte, at den var 120 Aar gammel, dersom det var af- giort, at Knippelsbroe aldrig var bencevnet med Navnet Langebroe *). Den er bygt paa Væle, dog ikke af den Styrke, som Knippelsbroe, da den heller ikke er bestemt til, saa idelig at bære de svære Transporter, som denne. I Læng- den eller den horizontale Linie har Langebroe samme Maal, som Moensklin i Høiden eller den verticale.

Over Kanalen, som gennemskierer Christianshavn, ere twende Broer ikke langt fra hverandre. Den ene gaaer fra lille til store Torvegaden, og kaldes Bornehuis- eller Steens- broen. Den er bygt paa Muurpiller i Vandet, og oven paa Træet belagt med Stene. Her holdes et lidet Torve- og Fisketorv af Baas- dene, som her anlægge, da Passagen er folke- rig fra Morgen til Aften. Næst ved Broen er og en muret Sandkiste.

Den

*) Brogaden fra Knippelsbros kaldes og Langebro- gaden.

Den anden Broe over Kanalen har fra
ældre Tider faaet og beholdt det Navn: Snor-
rebroen. Den gaaer fra det ene til det andet
Stykke af St. Annegaden *). Først er den
anlagt af en privat Mand til Gang for hans
Arbeidsfolk, og for at forekomme Riden og
Kiersel derover, blev den forsynet med twende
Snorrer for Enderne, hvorfra den har beholdt
Navnet. Siden da den forfaldt og efter Øv-
righedens Beslning skulde nedbrydes, blev
den reddet fra Undergang og istandsat til en or-
dentlig Kistrebroe, især ved Etatsraad Has-
lers Omsorg. Denne Kombination med den
ene og anden Deel af Christianshavn er høist-
fornøden. Man indseer nu i mange Tilfælde
Nyten af denne værdige Mands Bestræbelser
for at vedligeholde denne Broe.

Ga-

*) Læseren maae tillade en Historiekskriver at giette.
Uden for den gamle Østerport, hvor St.
Anne Plads nu er (Garnisons Kirke) stod et
gammelt Kapel, som Bisshop Absalon skal have
bygt for de Coefarende, der bar hans Skyss-
gudindes, hellig Annas Navn. Kan samme
eller en folgende Bispe ikke og her have bygt no-
get til Gudsdyrkelse, hvorfaf Gaden er benævnet?

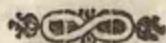
Gaderne paa Christianshavn overstiere alle hverandre i rette Vinkler. De, som føre fra København, løbe alle fra Nordvest i Syd øst. Kanalen og de Gader, som overstiere dem, strække sig i lige Linier fra Nordost til Sydvest. Kirkens Taarn og Muurslade vender mod denne sidste Kant, og er utsat for alle sydvestlige Vinde. Man er følgelig, uden at vide dette, altid disorienteert paa Christianshavn. Navnene paa disse Gader, fra Staden af, ere følgende:

1. Langebrogaden. Eller Brogaden, hvortil man først kommer over Knippelsbroe.

2. Strandgaden. Er den første Evergade, man herfra støder paa, den strækker sig fra den tydiske Kirke til Bilders Plads, og har de anseeligste Gaarde og Bygninger.

3. Lille Torvegaden gaaer fra Bolværket ved Knippelsbroe, overstiger Strandgaden og Kongensgade, strækker sig deraf til Steenbroen.

4. Store Torvegaden begynder efter sit Navn paa Torvet, overstiger Dronningensgade, Prindsensgade, Amagerstræde og strækker sig til Christianshavns Port.

5. St. Annegaden gaaer fra Strandgaden mod Volden, overskicerer Kongensgade, begge Gaderne neden og oven Vandet, (da den fortsættes over Snorrebrog) Dronningens Gade, forbi Kirken, Prindsensgade og Amagerstrædet.

6. Sophiegaden kaldes et lidet Stykke af en Gade, som gaaer fra den tydseke Præsts Residents til Kanalen, men herover beholder den sit Navn og fortsættes til Volden; i det den overskicerer begge Gaderne Neden og Oven Vandet, samt Dronningens og Prindsens Gade.

7. Baadsmandsstrædet er af samme Beskaffenhed. Det løber ud fra Strandgaden, lige for Dokken, over Kongensgade til Kanalen, fortsættes deraf siden forbi Qvæsthuset imod Volden.

8. Syndervoldsstrædet, det Store sog det Lille, strække sig fra Kanalen mod Volden og ere ved dennes Munding de eneste krumme Gader paa Christianshavn.

Paralell med Strandgaden løbe:

9. Kongensgade. Hvis ene Ende ved Laboratorium faldes den lille, og Resten den store, gaaer mod Kanalen til Vilders Plads.

10. Overgaden neden Vandet. Langs med Kanalen ind ad til København.

11. Overgaden over Vandet. Langs med Kanalen mod Kirken, fra Volden af ved Appelbyes til Bodenhofs Plads.

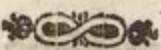
12. Dronningensgade. Fra Øvæsthuset, forbi Kirken og Torvet over Sophiegaden til Volden.

13. Torvet. Har Kanalen paa den ene Side, Bornehuset og andre Bygninger paa de andre. Her er en muret Slagterbod. Det har i forдум Tid været større end nu. (Pont. Orig. Havn. S. 345.)

14. Prindsensgade. Fra Øvæsthuus-pladsen, forbi Kirken, over St. Annegaden, Torvegaden og Sophiegaden til Volden.

15. Amagergade fra den gamle Kirkegaard, over Torvegaden til Volden, den besænnes lille og store Amagergade.

16. Boldgangen eller Bei fra Langebroe til Christianshavns Port.

17. Uden Porten ligge 7 Gaarde, eller Huse, eller Baaninger paa Christianshavns Grund, henhørende til Frelserens Kirkes Menighed.

Brolægning er naturligvis en Idee, man forbinder med den Idee, om Gader. Ikke alle disse opregnede ere vel brolagte. Dog er der i de sidste fire Aar merkelig sørget for Christianshavns Brolægning. For denne Tid vare allene de Gader brolagte paa nye, som skulle riene den store Stad til Nytte, særdeles ved Matkorselen, siden fandt man det og billigt, at den lille Halvsøster sit Deel i den Bequemmelighed, som den øldre og større ved fælleds faderlig Omsorg og fælles Bidrag havde gottet sig ved. Den Lille har nu engang faaet Met i den Stores Anpart, som de betydelige Brolægninger ved Kirken *), ved Snorrebroen, begge Overgaderne, Reberbanen, o. s. v. udviser; hun frygter ikke for at blive glemt fremdeles,

Allse

*) Den danske Kirke, som har en betydelig Grund til 3 Sider, havde betalt en Sum af 7 til 800 Delt. til Brolægningen, forend den sit Forstog brolagt.

Alle disse Gader og Streder have numererede Huse, og disse Numeres Tal belebe sig fra Knippelsbroe og inden for Voldene til Tal-let 390. Heriblandt ere 27 Pakhusse (gid de alle maatte svare til deres Navn!) heriblandt er ikke regnet de Boliger og Grunde uden Amagerport, som høre til Frelserens Kirke-Sogn, ikke heller de 14 Gaarde og Huse, bag og foran Børsen, der ligeledes henhøre til Sognet. See denne Hs Begyndelse, Aar 1640, og Reskript af 27 Okt. 1696, Reskript af 16 Jan. 1761 til Københavns Magistrat, item: Forandringen af 17 Decb. 1762 til samme. Strikte og i al Henseende ere disse Grundes Beboere ved kongelige Anordninger besalede at henholde sig til den danske Kirke paa Christianshavn, men Grundene henhøre ikke, (ere ikke matrikulerede) under Christianshavns Qvarter. — Man maae af dette Antal Nummere 390, som synes ringe, ikke slutte sig til slet Bebygelse; et Huus af en Stues og en Qvistes Størrelse har samme Nummer, som en Gaard paa 3 og 4 Etager, og Christianshavn er efter de saa kaldte gyldne Tider (1781 o. s. v.) mere letlig forsøgt i sin udvortes Anseelse, her ere.

Borgerhuse, som i Rummeſlighed og Pragt og
Høide overgaae de Kjøbenhavnske.

Om Bygningernes Aantal ansører jeg for
nogle ældre Aar en Beretning af Pont. Orig.
Havn.

Christianshavns Øvarteer havde Bygninger:
Aar 1674. Aar 1689. Aar 1756. Aar 1790.

236. — 251. — 389. — 390.

Folkmængden, det er, hvært Menneske,
som telles af Rødemesterne i Christianshavns
Øvarteer af alle Nationer, Konfessioner og
Tungemaal — disses Aantal beleb sig Aar 1790
den første Oktober, til den Summa:

Af Mandfolk 3996 Personer.

Af Kvindelien 4269 Personer.

i alt 8265 Mennesker.

Naar man hermed sammenligner den Fol-
kemængde, som henværer til den danske Menig-
hed, eller Frelserens Kirke, saa sees det tyde-
ligst, af hvilken Blanding Indbyggerne paa
Christianshavn bestaae. Kommunikanternes
Tal i den danske Kirke er aarlig omtrænt 5000.
Man slutter sig heraf til, at der ere 2500
vorne Christne, man lægger en tredie Deel til
af dette Tal for Bornene og de ukonfirmerede,
og

og faaer da ud en Sum af Mennesker, henholds-
rende til det danske Sogn, af 3300 Sæle. Ja
vilde man endog være rundelig i sin Beregning
og sætte den danske Menigheds Folkemængde
op til Tallst 4000, saa var det endnu ikke
Halvparten af Christianshavns. Men her er
Børnehuset, og Militair Etaten til Lands og
Bands, og jødiske, og reformierte, og tydse
Familier, baade af det ægte og det uegte
Slags; denne hele blandede Samling af Men-
nesker sigter derved op til det store Tal: 8265.

Af Mortalitets Listenne for nogle Aar
slutter man sig nogenledes til Grelserens Sogns
Folkemængde. Her ere sex.

Aar 1785.

Egteviede 62 Par. Fødte 222. Døde 207 *).

Aar 1786. 53 — — — 192. — — 214.

Aar 1787. 55 — — — 158 — — 193.

Aar 1788. 45 — — — 181 — — 209.

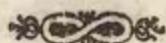
Aar 1789. 49 — — — 175 — — 189.

Aar 1790. 40 — — — 166 — — 191.

€ 5

Man

*) Udi dette Aar var Christianshavns danske Men-
ighed den eneste i hele Staden, som havde
flere Fødte, end Døde.

Man seer heraf, at Folkenængden ikke vorer. Jeg veed ikke heller, om det er værdt at ønske dens Tilvært i de store befolkede Stæder. Og tager Næringen tillige af, som her er tilfældet, saa gruer man for den ørkesløse og græder over den hungrige Folkenængde.

IV.

Nogle af de offentlige og merkeligste Bygninger.

Fuldstændighed kan Læseren af disse Samlinger til Christianshavns Beskrivelse ikke vente sig, hverken i det Hele, eller i Delene. Det her samles, maatte måske give en yngre og ledigere Topographieliethed til, at blive både fuldstændigere, og i de enkelte Dele noigtigere, end Samleren er, eller vil være.

Fra Staden af er det asiatiske Kompaniens Huus og Plads det første, som udmerker sig, saavel i Henseende til udvortes Skienhed som indvortes Rigdom, og vigtige Bestemmelser *).

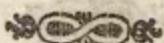
Kong

*) I Thurahs Haynia hodierna er ikke mindre, end 3 Afbildninger af Kompaniets Huus. Uvist, om

Kong Christian den Fierde begyndte med Christianshavns Aulæg ogsaa at lægge Grund til den ostindiske Handel. Christian den Femte gav Kompagniet Skibsartikler, og Aar 1698 den 29 Oct. Oktroi. Christian den Siette gav ligeledes Oktroi 1732 for 40 Aar, som under Christian den Syvende, Aar 1772 er fornyet for 20 Aar og altsaa snart udlobet.

Hvad Gavn denne Handelsmassa har stiftet for Nationen, hvad Rigdom den har og eier endnu, hvad Skiebne den har været undergivet, hvad Gavmildhed der er udrunden fra den, henholder ikke til mit Niemerke. Kun vil jeg anføre, som et Bevis paa de menneskelige Tings Ubestandighed, at Kompagniets Aktier, hvis sande Værd er 500 Rdlr. steeg 1782 til 2000 Rdlr. og ere sunkne 1790 til 450 Rdlr. og maaskee derunder. Og som et Bevis paa Interessenternes Edelmodighed, at Kompagniet har i sidst benevnte Aar forsikret den nye Arbeids Anstalt en Kapital af 3000 Rdlr., som skal blive staende, rentefrie, i dens Bygning.

Byg-
om Aarsagen til denne Iteration har været
Kompagniets Vigtighed for Thurahs Tid, eller
Thurahs Person?

Bygninger og Plads, Kompagniet tilhørende, indtage et Rum, dersom man regner Graven med, af mere end 400 □ Alen. Mod Strandgaden ere to skjonne symmetriske Bygninger og Port imellem, som er Indgang til Pladsen. I den gamle er Direktions og Forsamlings-Sale, Contoirer o. s. v. I den nye forvares en Deel af de bedste Vare; den blev bygt saa skøn, mindre af Fornødenhed, mere af Opulencen til Ziir og Prydelse for Kompagniet og Christianshavn.

En Inscription paa Hovedbygningen har Thurah gemit, den jeg vil affriive med det Onske, at dens Spandom maatte uforandrlig opfyldes:

Qvam Anno MDCXVIII orsus est Divus Christianus Quartus. Qvamque Anno MDCCXXXI egregie auxit et ampliavit devotus Christianus VI. Mercaturæ asiaticæ Societas, splendidiores hasce ædes, Indorum, Sinensiumque Mercimoniis dividendis destinatas Anno Christi MDCCXXXVIII.

æternaturo fistit lapide.

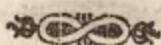
Næst ved Kompagniets Bygninger er den, de Danskes berømte Dokke, hvor Krigsskibene,

Skibene, Dannemarcks egentlige Wölde, sættes i Stand igien, naar Tiden eller Tilfælde bestaa-
dige dem. Beskrivelsen herom maae læses an-
densteds, end her, kun til at vide noget om
Gerners Pompemaskine i Dokken vil jeg hen-
vise til Københavns Veiviser for Åar 1786
Side 239-248.

Fra Dokkens Fortog føres man ved en
Bro over Kanalen ind paa Bilders Plads,
saa bencevnet efter sin Eiere, men opfyldt og
anlagt af den naenkundige Biorn. Dette
Skibsværk har, foruden sit gode Anlæg, Vaa-
ninger for Mesterne og andre, hvis Hjelp
Sæfolk her behøve.

Bodenhofs Plads er lige over for Bil-
ders. Agent Bodenhof, som lever endnu,
har ladet den opfyldte til et fordeelagtigt Skibs-
bygnings Sted, Brændeoplug o. s. v. Sta-
den takker ham.

De andre Skibsværfer inden for Knip-
pelsbroe høre disse Navne: von Østens eller
Fabricius's Plads; Brovns Plads, som til-
hører Kapitain Haste; Appelbyes Plads, som
tilhører et Interessentskab. Ved denne sidste
er, foruden en Deel Boliger og Pakhusse, en
bes-

betydelsig Reverbane, grundmuret, med Luger og Mastiner, over 500 Alen lang.

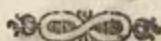
Artillerie-Korpset har bag ved den tydste Kirke en Deel Bygninger, som kaldes Laboratorium, og en skien rummelig Exerceer-plads. Altter bag ved denne er Søe-Estatens Laboratorium, eller en Længde af Huse og Boliger for Kanonerere, hvis Chef er Comi-steren, som boer der.

Søeqvæsthuset er beliggende ved Bodenhofs Plads. Denne Bygning er en af de største i København, ligesom Stiftelsen selv er den rigeste. Foruden en stor Hauge, nyelig anlagt, ejer det den hele opfyldte Grund til Bolden, som aarlig opdyrkes, det er, en Overslade af Christianshavn, 500 Alen lang og 300 Alen bred. Bygningen var først et Opfostningshuus, men da Handelen tiltog og det gamle Søeqvæsthus i Nyehavn laae den saa beleilig, forvandlede og forsøgede man den til sit nu værende Brug og Bestemmelse. Stiftelsen har sin Direktion, Inspektør, Materi-

ale

afsvorvalter, Læge og Preest. Den fortiente vel sin førstelte og udførligere Beskrivelse til Være for Fædernelandet og den Fierde Christian; den behovede ikke at frygte for at lade det Mindesmærke trykke paa sit eget Forlag.

Tugt- og Forbedringshuset indtager tilliggemed Frispinderiet (Manufaktur-Bygninger) en heel Kvadrat af Christianshavn, og har Gaader til alle fire Sider. Til Tørvet vender Hovedbygningen, derudi er Kirken, Værelser for Inspektør og Preest, Direktions-Sale, og oven over Arbeidssluer og Sovesteder for Fan gerne. Det ene Fløi mod Dronningensgade er nylig indrettet til et Forbedringshuus og har sin førsteldte Indgang; det andet mod Overgaden, samt Overbygningen er de egentlige Forbrydere bestemt. Midt i Gaarden er et Rasphuus. — Tugt og Ave er en gammel Nødvendighed. Kong Christian den 4. lod Åar 1639 indrette et Tugt- og Manufaktur-Huus ved den nordre Side af Helligeistes Kirke, ind til Løvstrædet, hvorfaf det lidet Straeds Tugthuusporten har sit Navn. Denne gode Anstalt
varede

varede kun 6 Aar, da Kongen fæddedes ved at
see sine Penge spildte og de anlagte Manufak-
turer ilde drevne. Siden antog sig Stadens
Magistrat noget deslige, men det ville ikke hel-
lere slaae an til nogen bestandig Fordeel, førend
Børnehuus-Anstalterne i Friderik 3. og end
mere i Christian 5. Tid blev giorte paa Christi-
anhavn. Der blev kiebt en Gaard paa Torvet,
som havde tilhørt Kay Lykke, forsynet med
flere Baghuse og indrættet til et Tugihuus.
(Pont. Orig. Havn. S. 334.) Men da denne
Bygning begyndte at blive alt for knap, formes-
delst den Anordning som føllete 1739, at Betle-
re der skulde opbringes, besluttede Direkteu-
rerne ved Hjelp af et Lotterie at opføre og ind-
rette nærværende store og faste Bygning. Den
blev i kort Tid bragt i Stand og prydet med
et Taarn over Kirken. Over Kirkedøren læses:

Anno MDCCXXXIX.

Ausplicantibus post Deum. Opt. Max.

Christiano VI & Sophia Magdalena,

ne

Malis parcendo, noceatur bonis

Ergastulum hocce

Vetustate collapsum et angustia laborans

in

in dubio mansuri operis augurio
extrui jussit curatorium officium.

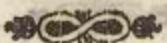
Misericordia æque ac Justitia id exigente.

Dette Tugt- og Forbedringshuus indeholder en Samling af egentlige Mordere, Kvinder, som have sedt i Dølgsmaal, Thve, Skioeger, (til hvil Kuur her, foruden Evang og Ave, er en Sygestue), gienstridige Børn, modtællige Bettlere og hvad de flere Skindsseler ere, som gisre vor Menneskeeligt foragtelig. Om Børnehusets Statistik kan estersees Københavns Skilderie for Aaret 1787.

Beteringer-Skolen er ligeledes en af de Bygninger, som paa Christianshavn udmærke sig baade ved Størrelse og ved Nutte. Sunden for Kirken laae en ubebygget Plads, som tilhørte den, og menes at have været bestemt til Boliger for Præster og Betientere ved Frelserens Kirke. Den blev solgt fra Kirken, under Storps Kirlevægerie, og af en privat Eiere solgt igien 1773 til Professor P. C. Abildgaard, som maatte efter Kongelig Besættning, paa sin egen Bekostning, bygge og indrette en Beteringer- eller Dyrloæge-Skole her, holde Forelesninger i denne Videnskab og have

D

Opsigt

Opsigt over Hestekuren i de Kongelige Stalde, imod at nyde dersor aarlig 1200 Rdlrs. En. Samme Aar begyndte Professor Abildgaard de offentlige Forelesninger, og 1775 vare ti Lærlinger i denne Videnskab admitterede til offentlig Examen. — 1776 tog Kongen den hele Bygning til sig for en vis Sum, gav Skolen en Hielp af 1500 Rigsdaaler til flere Bygninger for de Regiments- og Land-Smedde, som der vilde indfinde sig, befalede og, at Rytter-Regimenterne skulde aarlig give 50 Rdlr. til Skolen, og Stutterierne 200 Rdlr., hvorevæd Skolen, tilligemed en Capital af Staldskassen paa 4000 Rdlr., bestrider sine Udgivter. Efter et Kongeligt Edikt af 22 Julii 1777 maae ingen eve Dyrslægen i Kjøbenhavn, uden han er examineret ved denne Skole og har faaet Attest fra den. 1783 blev Erik Viborg besnicket til Lector ved denne Skole. Han er beskiedt som en duelig Lærer, og Professor Prædikatet værdig. 1784 kiochte Kongen en Samling af 3000 Kræger til Skolens Nutte, og tillod dens Forstander at anskaffe, til Skolens Brug, physiske, chirurgiske, anatomiske Instrumenter: en Samling af de Korpora i Naturens

turens trenende Riger, der til Forelæsninger være nødvendige, har Professor Abildgaard foret Skolen, og denne Ejendom er ikke ubetydelig. — Indretningen er meget bekvem. Hovedbygningen er, i underste Etage, til offentlig Brug. Her er et rummeligt Auditorium, næst ved de Værelser, som giemme Præparata Anatomica, Naturalier, og Instrumenter, tillige med Bibliotheket. I anden Etage boer Læren. I Gaarden er Stalde for funde og syge Heste, og Kamre til 16 Lærlinger. Skolens Mestersmed Christoph Evald har herved Tilsyn. — Lærlingerne oves her, saavel i det theoretiske, som praktiske, der henhører til deres Bidenskab; om Vinteren vises Anatomiens fra Begyndelsen af November til Slutningen af Marts Maaned; siden foretages i Forelæsninger Physiologien, derefter Medicamenternes Tilberedning, Virkning og Applikation; siden om Dyrernes Rygning og Behandlingsmaade, endelig om deres Engdomme og disses Læge-maade. — Skolen er allerede meget berømt. Dr. Flormann og Adelsmanden Lilliestrom, begge fra Sverrig, have studeret her, Landsmænd have faaet Kundskaber, som i Nægtsyge

og anden Dyresygdom har allerede og mage
fremdeles vise Nutte. Veterinærskolen under
Professor Abildgaards Opsyn er baade Gavn
og Ære for Dannemarke.

Frikolen regner jeg og blant de offentlige
Bygninger. Den er bygt nordlig for Kirken i
Dronningensgade af fast Grundmuur og vel
indrettet. Kielderne og øverste Etage leies
bort til Reparationers Bestridelse, Læreren og
Læremoderen boe i første Etage, Skoleværel-
serne, som ere rummelige, ere i anden. Sog-
nepræsten Hr. Abildgaard har baaret en roes-
værdig Omsorg for dens Anlæg, Bygning,
Pengefond og Bestyrelse; hans Estermand
Hr. Fabricius fortsætter Bestyrelsen ligesaa
omhyggelig. Mange af Christianshavns Ind-
vaanere have enten ved Penge eller Pengesværd
bidraget til Bygningens og Skolens Opkomst.
Det Kongelige Landhuusholdings Selskab har
adskillige Gange belønnet Spinderie i Uld- og
Raschmager-Garn. De Herrer Borre og
Brok nævnes især som dens Belgjørere. Ef-
ter sidste Regnskab bliver i Behold, som Sko-
lens Eiendom, en Kapital af 1396 Rdlr. —

Midt

Midt paa Bygningen findes en Marmor-
steen med denne Inscription:

Friskolen i vor Frelseres Sogn opbygt af
christelige Belgiorere 1778. Gudsfrugt
forenet med Arbeidsomhed er Grunden til
al sand Lyksalighed *).

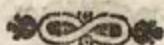
Paa Christianshavn ere blant store Byg-
ninger at bemerke 4 Sukkerhuse, hvoriblant
det Schimmelmannske er betydeligt. 5 Bager-
gaarde, 9 Bryggergaarde, ei at tale om Kist-
mændenes faste og anseelige Boliger. Et skønt
og vel indrettet Apothek eier her den berømte
danske Mand, Justitsraad Müller. Adskillige
Fabriker drives og her, saasom Uldens, To-
baks, Sæbes, Trans, Voxets, o s. v. Over-
gang fra raae til kunstige Vare.

Da man ikke i disse Samlinger, der maatte
blive en Text i Fremtiden for en bedre Topo-
graph! vil blande det mindre med det større,
saa sætte vi her en nye, men kort Afdeling.

D 3

V.

*) Vedkommende, som ønske sig nsiagtigere Kund-
stab om denne Skole, kunne i Protokollen hos
Skoleholderen finde deres Ønske opfylst.

Om Frideriks thyske Kirke paa Christianshavn.

Strax efter, at den første Kirke var bygte (ad interim) her, paa den fra Amager indtragne og opfyldte Grund, begierede nogle Borgere, som boede her, at Kongen vilde beskaffe dem en thysk Prædikant. Christian den Hierde, 1640, rækte, at Danske og Thyske kunne let lære at forståae hverandre, naar de kun vilde. Han svarede intet paa denne Begiering og tillod intet om denne Prædikant. Forstand og Willie er nu ikke altid i saa nære Connexion, som disse Kræfter burde være; Willien vilde frem, Folkesmængde, Magt og Rigdom var bland Kolonisterne fra Thyskland; de maatte boe her efter Skriptet af 1642 3 Art.; de vilde da og have deres egen Præst, og endelig, skriver Ponzoppidan, fik de Borgere en thysk Prædikant under Friderik den Tredie, dog paa deres egen Omkostning, som sees af følgende Brev:

Til Doct. Hans Svane.

„Bor

, Vor synderlige Gunst tilforn: Bider,
at vi naadigst er tilfreds, at hæderlige og
Vællerde Mathias Hillebrand maae
konfirmeres at være tydsk Preædikant
paa Christianshavn med saa Skiel, at
den tydiske Menighed, og andre som
hans Tieneste der sammesteds bruge
ville, hannem i saa Maade tilbørlig
Underholdning ville forskaffe, og vi ei
videre i Fremtiden derom vorder mo-
lesteret.

„København den 7. Julii Anno 1660. “

Den tydiske Gudstieneste blev altsaa fra
dette Datum holdt og fortsat i den danske Kir-
ke, saaledes, at Froprædiken alternerede*) paa
dansk, og den tydiske Hovedtieneste holdtes i
Middagsstunden, efter dansk Hymesse. Si-
den forsgedes Emigranterne fra Tydskland,
meest i Syvaars Krigen, og nogle af dem ned-
satte sig paa Christianshavn. Pastor Josias
York stod i Konnexjon, ikke allene med disse

D 4

tydiske

*) Maar her i den danske Kirke holdes Froprædiken,
er det af denne Aarsag kun hver anden Son-
dag. Det nye Rescript om Forandringen sør-
ger siden.

thyske Familier, men og med den ældre Statsminister Grev Bernstorff, fik derved den gavnlige Idee bragt i Virkelighed, her paa Christianshavn at bygge en thysk Kirke, foruden den, som til denne Nations Bemyttelse er inde i Staden.

Den afdsøde Agent Holk maae for mig her beskrive Frideriks thyske Kirke paa Christianshavn.

, Den 10. Februarii 1748 gjorde denne Menighed Ansezung om, selv at faae en egen Kirke, som og den 28. Marts blev dem bevilget, og begyndt under Opsyn af Oberst og Hosbymester Eigved, der døde før Bygningen tog sin Begyndelse, Etatsraad Bæver, Kommandeur-Capitain Dumreicher og Casse. Til Bekostningernes Bestridelse samledes en anseelig Kollekt i de kongelige Lande, samt (blev opretter) et dobbelt Lotterie. Den er anlagt på det Sted, hvor før var det kongelige Saltverk, lige for Strandgaden. Grundstenen dertil har hans Majestet heiltsalig Kong Friderich den Femte selv i egen høje Person lagt den 12 Junii 1755. Kirken er uden og inden til

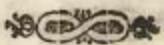
be-

beklædt med Qvadersteen, dens hvelvede Undeel er indrettet til Begravelser."

"Den 30 Junii 1769 blev i Overværelse af sine Ministerer og Geheimeraader i Conseilet Fløjet og Knappen høitidelig opsat paa Frideriks thdske Kirke. Ved hvilken Forretning hertes, paa det behageligste Vokal og Instrumental Musik. Derefter holdt Tømmersvennen Johan Bolmeister, som sædvanlig, en Tale."

Udi Knappen blev lagt, til et Tidsmerke, denne Skrift:

Nach dem der Grundstein zu diesem Thurm in der deutschen Friderichs Kirche, der den 31 Marts des Jahres 1755 geleget werden sollte, den 22 Junii desselben Jahres feierlich geleget war; so ist dieser Knopf des Thurms, samt dem Flügel den 30 Junii 1769 feierlich aufgesetzt, und ist also was in der wohltätigen Regierung König Friderich des Fünften hoffnungsvol angefangen war, in der nicht weniger milder Regierung König Christian des Siebten glücklich vollendet worden, unter dem Patronat des ersten Königlichen Staatsministers Grafen J. H. E. von Bernstorff und unter

Besorgung der beiden ältesten dieser Kirche, Peter Kasse und Mathias de Place. Es war damals Josias Vorck Prediger an dieser Kirche, und nebst ihm Kreukfeldt und — Hansen Curatores, und Thomas Jensen Vorsteher derselben. Die Zeichnung und Außicht bei dem Bau diesen Thurmspize war die Arbeit des königlichen Hofbaumeisters Georg David Anthon. Der mächtiger Schutz Gottes beware und erhälte bis auf eine späte Nachkommenchaft, das, was seine milde Hand gegeben hat.

Frideriks thyske Kirke er, inden og uden til, iblant de mindre Kirker i Hovedstaden den smukkeste. Orgelværk, Prædikestol og Alter er ligefor Hovedindgangen. Tilhørerne have, rundt omkring, bequemelige Stole og Pulpiturer. Gulvet er ikke bepaktet med Klapper eller Baenke. Begravelserne i Hvelvingerne underneden ere ligesaas høitidelige for det følende Menneske, som lukrative for Kirkens Dekonom. Menigheden er ikke talrig, af dens godvillige Gaver skulde Præsten have et maadeligt Udkomme, dersom der for ham ikke var sørget ved fast Lon. Kirke og Menighed er af de yngste i Dannermark; dens første Præst var

Josias

Josias Vorck, dens anden er Doctor og Professor J. G. Chr. Adler — begge, inden- og udenlands i Litteraturen berømte Mænd. En Præstresidents er et vigtigt Appendix til Kirken.

Nesten af det, jeg i disse forte Samlinger har at fortælle mine Læsere, angaaer ~~allene~~ den danske Kirke og den geistlige Stat paa Christianshavn. Jeg slutter altsaa med næstfølgende Afdeling, og fortæller derudi, hvad jeg veed.

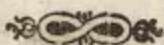
VI.

Om Frelserens Kirke paa Christianshavn.

Aar 1640 havde Kong Christian den Hierde ladet bygge en Kirke i den nye anlagte Stad paa Amagerland, sydøstlig for den Plads, hvorpaa den nuværende staer, paa det Hørne hvor Sognepræstens og flere Grunde strække sig ned mod den gamle Kirkegaard *). Kongen, som var lige stor i sine Anlæg og i sin Huusholdning, kunde ikke paa engang overkomme alt, og lod sin nye Stad nesies med en

liden

*) Dersom man her graver noget under Opfylsningen, findes der Levninger af Liigkister og Døbningebeben.

siden Interims Kirke af lss Bygning, som blev
indviet den 22 Mai 1640, og stod omrent 40
Aar derefter. For denne gamle Kirke blev
bygt, havde Christianshavns Menighed søgt
Holmens Kirke, som den nærmest.

Denne gamle Treekirke, som stod paa
Hjørnet af St. Annæ og Prindsensgade og
ikke, som nogle af Thurahs og Pontoppidans
Kort anvise, ved Snorrebroen, blev Aar
1708 den 28 Junii kibt af Niels Møller for
462 Rdlr.

Kong Friderik den Tredie tænkte at op-
fylde sin Faders Forsæt og lod gisre en Be-
ghyndelse til at bygge en fast og ordentlig Sog-
nekirke. Pladsen, som blev valgt hertil, skal
have været nærmere ved Porten, end den, som
siden blev udseet, hvor Kirken nu staaer. Men
Krigen imellem Dannemarke og Sverrig gav
Regieringen sorgeligere Ting at tage vare, og
efter dens Slutning kunde Landet ei taale at
indlade sig i Udgivter til Kirkers Opbyggelse.

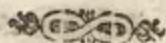
Men Kong Christian den Femte fuld-
førte det, som Tidernes Vanskelighed havde
forhindret hans Forfædre at sætte i Verk, og
siden have Kongerne af den oldenburgiske Stam-

me
mæ

me, hver for sig, bidraget til Grelserens Kirkes Guldkommenhed og Prydelse.

Grunden var her, som paa det øvrige Christianshavn, lav og sumpig, hvor altsaa saadan en Steenmasse skulde staae, maatte Grundvolden lægges trofast og Jordsmonnet for Begravelsernes Skyld merkelig forhøies. De vældigste Stene man kunne finde paa Amager Strandbred, hentede man herind, grov de første 9 Allen dybt ned i Grunden, arbeidede 3 Aar paa denne Grundvold, og inden man var kommet 2½ Allen over Horizonten, vare Udgivterne allerede stegne til 19000 Kdlr. I tolv Aar varede den ganske Bygning; thi Aar 1682 befalede Kong Christian den Femte sin Bygmester Lambert von Haven at giøre en Legning til Kirken og lagde selv, i samme Aar d. 19 Oktober, formodentlig under Alteret, den første Steen; Aar 1694 blev det hele udvendige Arbeid færdig, som en Steen, der ligger under Hovedingangens Trappe fortæller os og Esterverdenen, hvis Inscription er denne:

Aar

Aar 1682 blev den første Steen lagt og Aar 1694 sluttet *).

Man havde ellers endnu adskilligt at indrette i den indvortes Bygning, og hermed hengik etter 2 Aar, saa at Frelserens Kirke først den 19 April 1696 kunde blive indviet, dette skeete paa det høitideligste, i hans Konelige Majestets og det ganske Hofs Nærvoerelse, af Biskoppen D. Henrik Bornemann. Vilde Menigheden tenke paa, høitidelig at erindre sin Kirkes Jubelaar, ved Gudstieneste, Musik, Illuminationer og Gaver, da har den her et fastsat Datum, da saadan Høitid skulde skee d. 19 April 1796.

Lambert von Haven har Ere for sin Tegning, hvorefter Kirken blev bygt, han havde en sand Tempelidee, byggede efter sin Rids, og Bygningen blev et Tempel. Enten man betrakter denne Hovedstadens syvende Hoved-Kirke uden eller inden til, i det Hele eller i

De-

*) Til Erindring om Arbeidets Begyndelse lod Kong Christ. 5. staae en Skuepenge paa hvis ene Side sees Kongens Brystbillede, og paa den anden Christianshavns Kirke og : Monumentum pietatis.

Delene, saa paastaaer den Rang over alle de andre i Skienhed, i Heitidelighed, i den sande majestetiske Tempelpragt. Alle Negler for en god Architektur, sige Kiendere, ere her iagttagne. Dens Areal eller Plads er et Kors, hvis Hjørner ere tilbygnte, saa at alle Udbygninger fra den midterste Hjørnecant ere i Tallet 8, og har disse Dimensioner:

Vængde fra det bagerste i Sakristiet til Hoved-ingangen 90 Al.

Bredde fra den ene Sideport til den anden 75 Alen.

Koret fra den ene Side til den anden 22 Alen, og fra Rundingen af Alteret til Trappen 10 Al.

Frastanden imellem de fire fristaaende Muur-piller, som bære den midterste Hvelving, er allevegne 22 Alen.

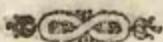
De nye Pulpiturer ere 22 Alen i Vængde og med Trapperne 15 Alen dybe, bag til.

De fire Stoleparterre ere hver 15 Alen lange og 10 Al. brede.

Den forreste Linie i Grunden er 30 Alen.

Den næste, hvor Hjørnet kommer frem, 50 Alen.

Gru-

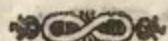
Grundens Areal Indhold, 4266 Allen.

Uden til er Muren allevegne imellem Kirkevinduerne ziret med ioniske Støtter, og rundt omkring gaaer en freimstaende bred Gesims, som bærer Taget. Ved den Stierneform, som dette har, der danner saa mange Udbygninger og Rander og rager imod saa meget Windsfang, er det noget vanskeligt at holde vedlige. — Taarnet havde i lang Tid intet Spiir, men blot et Dække af Træe, i Forventning at saae engang sin nuværende prægtige Høide og Anseelse. Kong Friderik den Femte befalede, at bringe Taarnets Bngning til Ende. General-Bymester Laurids de Thurah gjorde Forslag til Spirets Bngning, og presenterede et Model (som dog efter Kobberstykket i Hafnia hodierna ikke ganske noisiagtig er fulgt). I Foraaret 1749 begyndte man under Thurahs Direktion at bygge paa Spiret. Det beundres af Fremmede og ros ses af Kiendere. Paa Taarnmurens fire Hier ner sees de fire Evangelister i overnaturlig Størrelse og vel arbeidede; der ovenpaa Spirets Begyndelse i en Ottolandt, med lige saa mange Portaler og Udsigter. Dersra kommer man op og ud i frie Lufst paa en horizontal Om gang,

gang, der fortsættes i spiral Linie til det aller-overste. Trapperne, hvorpaa man uden paa Taarnet traver op i denne Heide, ere, som Taarnet, beslagné med Kobber, bequemme og sikre at gaae paa, da en herlig Balustrade indslutter Opgangens Udkant. Forgyldinger og Prydelsser ere ikke sparet. Overst, hvor den spirale Trappe taber sig i et snevvert Rum, begynder Hoden, hvorpaa en Globus, eller Verdens Kugle, hviler af 4 Alens Diameter. Og heroven paa staar Frelserens Billedet af Kobber 5 Alen høit, med en Fløjstang, som Seiersfane i Haanden.

Taarnet selv eller den hele forreste Bygning fra Gaden til det øverste er 144 Alen høit. — Spiret fra Omgangens øverste og snevvere Ende til Muren, hvorpaa Evangelisterne sees er 56 Alen; fra Taarmurens Begyndelse til Jorden er 77 Alen, sammenlagt 133 Alen. Knappen, Stuken, Kuglen, Figuren, Fahnen udgiver mer end 11 Alen. Mit Maal stemmer altsaa med andres Beretninger.

Taarnet kostede at bygge, efter Sigeende, 30000 Rdlr., thi Taarnets Regnskab føres, aparte, fra Kirkens af en Magistratsperson. Boderne i høieste Ret ere hen-

lagte til at afbetale dets Gield. Hvo der er Kreditor, hvormeget der er afbetaalt paa Kapitalen, hvorledes dette herlige, gieldbundne Zaarn, i Fremtiden skal conserveres, det er Hemmeligheder, i det mindste for mig; hvad har og en Historiestriker nødig at besatte sig med Sporsmaal om Økonomie?

I Kuglen, hvorpaa Figuren af Verdens Frelser er opsat, lagde man nogle Vers af dette Indhold:

Den Femte Christian min Bygning haver grundet,

Den Femte Friderich min Zür mig satte paa.
Slig Naade haver jeg hos twende Konger fundet,

Lad Christe! mig i Fred til Verdens Ende staae.

De trende Konger, som imellem har regieret,
Hvis Navn og Regiment i evigt Minde staae,
De maae vel have mig ogoste regaleret,
Og hiulpet mig til min Fuldkommenhed at naae.

Og er jeg nu i stand ved fire Kongers Naade.
De tre af dem har Gud til Himlen kaldet
hem,

Gud

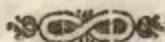
Gud selv den fierdes Sag saaledes stedse raa-
de,

At man maae huske ham, mens 2 og 3 er
Gem.

Spiirbygningen er indvendig af Træverg
og ikke, som Holt, efter Thurah, vil indbil-
de sine Læsere „Spiret blev, efter Forslaget,
fra det nederste til det øverste ganske af Steen“.
Ligesaaldet ere, efter denne Holt-Thurahiske
Beretning, de Vaser og Postamenter i Valu-
straden, eller de fire store Propheter nogensteds
at see.

Medens vi ere ved Taarnet, fortælle vi og,
at der i det er et godt Uhrværk, (som fortalte at
renses og repareres) at der tillige hænge fem
Klokker.

Den største har denne Indskrift: Ps.
113. I fra Solens Udgang alt indtil Neder-
gangen være Herrans Navn løfvet! Den er ta-
get 1676 i Vennersborg, og foræret hertil Kir-
ken af Feldtmareschal Ulrich Friderich Gylden-
love. Den anden Klokkeringes ved Gudsties-
nesten; den tredie daglig Kl. 12 og ellers til
Prædiken hver Søndag; den fierde og femte
til Prædiken om Fredagen, Kl. 5 om Morge-

nen, Kl. 7 om Aftenen; Kl. 8 og Kl. 3 blev her og ringet til Korsang eller Bon, men det bruges ikke mere. Bagtklokken, det er den tredie, forknynder efter bestemte Tider, naar der skal betales Penge i Amagerport. I Taarnet ere to Vægtere, soui raabe om Matten, og klemte ved Ildebrand. De staae under den almindelige Vægter-Jusuits.

Til Kirken ere tre Indgange, foruden en Bagdør til Sakristiet. De to lige over for hverandre ere forsynede med vindfangs-Dørre ved Kirkens bekendte Belgiorers N. Broks Gavmildhed. De mytte ligesaameget, som de zire Kirken, da den paa den aabne Plads er mdsat for Træk fra alle Winde. Uden til ere disse Porte heller ikke uanseelige. Men dog mindre prægtige, end Hovedindgangens Portal, som er under Taarnbygningen. Tegningen findes i den danske Vitruv. To Steenpiller, eller korinthiske Støtter, bære en Mængde Zi-rater, i hvis Midte Et Navn, omstlynget af Ordene; Pietate et Justitia. Herinden for en Horgaard, hvor Opgang er til de gamle Pulpiturer, Orgelværket og Taarnet.

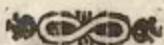
Naar man hersfra træder ind i Kirken, følger Beundring og Andagt lige stærkt an paa Sielen, dersom den ellers forstaaer nogenlunde hvad der er beundringsværdigt og høitideligt i Andagt. Fremmede, ikke Danske allene, men og reisende Udlændinger af Smag og Beklendtskab med Kunsterne, have, naar vi forte dems første Gang ind i dette Tempel, ikke snakket om dets Herlighed, men phystiognomisk udtrykt deres Sieleglæde ved at blive saaledes — overrascket i Dannemarke. Hiet overseer saa godt som alt paa engang, Lysning savnes ingensteds, Høide og Rummelighed, Symmetrie og ret Orden fornærer og indtager Kienderens Siel; ingensteds forstyrres den af bemalede, epitaphierte Vægge og Piller, fun det, som en Kirke bør have, bemærker den i det Hele ved første Oversigt, og nu glæder den sig ved nærmere at betrakte samme Skønhed i alle Delene.

Blant disse udmerker sig allermeest det herligste Altar, som nogenteds findes i Danmark. Det er bygt af Marmor, forærer af Kong Christian den Femte.*), men blev først

E 3

før-

*) Det kostede i Arbeidslon (formodentlig at opstætte), 1767 Adl. 2 Mt. 12 St.

færdig i September Maaned 1732. Den danske Vitruvius beskriver det saaledes: „Fod- og Hovedgesimsset af det underste Postament er af brun Marmor og Burselerne af grønt, blandet med adskillige Farver. Det andet Postaments Fod- og Hovedgesims er af sort Marmor og Burselerne af samme Slags grenne, som meldt. Stetterne og Væggepillerne ere af rød og hvid Marmor, ued forgyldt Skæft, Gesimser og Kapitæler. Architraven og Cornichen er af brun Marmor og Frisen af samme Art, som Stetterne“.

Hvad der først drager Syn og Siel til sig, er den midterste fristaaende Hovedfigur, som forestiller Christi Dødskamp i Gethsemane og Engelen, som træster ham, begge Personer i noget mere end naturlig Størrelse. Frelseren ligger knælende i Bonnen med sammenknyttede Hænder, med den Zaalmodiges Mine, et opreist og noget tilbagebøjet Hoved, som lener sig til og understøttes af Engelen, halv knælende, for at skaffe den Kämpende Hvile; saa mild og inderlig trostefuld er Mine og Stilling, saa regelret og naturlig ere begge Figurerne sammensatte, saa herslig er det Hele udarbeidet, at end ikke Banen i

at bestue det betager det i Sielens Dom noget af sin Skionhed. Det fine hvide italienske Marmor mod det mørkere, og den dunkelblaue malede Baggrund forheier Pragten. Sidesfigurerne, der forestille Troe og Retfærdighed, ere af samme Slags Marmor, noget mere end naturlig Størrelse, ikke mindre rigtige og skione i Arbeidet. I Alterets Baggrund, som tilforn skal have været malet som en Hauge eller et Landskab, sees en svævende Engel, som rækker Frelseren Kalken, ligeledes i fuld Lejems Størrelse. Tager jeg ikke feil, saa er dette en uriktig Tilsetning, som om man vilde fortælle os, hvad Hovedstykket skulde betyde, Figuren, som er af hvidt malet Troe, er i det mindste besværlig i mine Øine for det Hele. Overst ere blaa og hvide Skyer, blandede med smaa Engle, som fare derimellem; inderst en skinnende Glorie (den sædvannlige Cirkel, som omfatter en Triangel o. s. v.), Straalerne fra Glorien ere sterk og rigt forgholdt. Kort, dette virkelige Kunstsstykke kan ikke bestues uden behagelig Følelse.

Alterbordet af Marmor staer paa en Forhining fra Koret, som dette er nogle Trappe-

trin høiere end Kirken. Paa Forpladen leses det Evangelium: Saa elste Gud Verden, at han o. s. v. Joh. 3.

Da Alteret blevaabnet Mikkelsdag 1732, lagde man en Tavle derved, med denne rimede Inscription:

Tak trende store Konger Tak, Tak Christi
stian den Femte,
For Marmorpragt, tak Friderik den Fier-
de, som ei glemte
At bygge mig, Tak naadigste Kong Christi-
stian den Siette
For gylden Pragt og Prydelse, du lod
omkring mig sætte.
Til Guds og Kongens Ere staar jeg
da saa prægtig ziret.
Gid Christian den Siettes Navn maae
engang staae paa Spiret.

Alterets Ornamentter ere, særdeles ved
Heitiderne, rige og prægtige. Disse med dets
øvrige Inventarium ere følgende:

Et Par store (og maaske her til Lands
mageløse) Lysestager af Sølv, 6 Qvarter høie,
2 Qvarter brede i Godens Diagonal, vel ar-
beis

Heidede. Kong Christian den Femte har foræret dem, da Kirken blev indviet.

Et Par smaae Selvstager, naar Lys behøves om Vinteren.

Et Par store Messingstager til daglig Brug, forærede af Peder Olsen Hollandsfarer. — Et Par smaae dito ubrugelige.

Et rødt Alterklæde, givet af David Bentzen Bestenck og Hustrue. En rød Fleiels Messehæzel med Kors paa af Selvgaluner og smalere rundt omkring, bruges om Fredagen.

— En poncerod dito med Kors af Selvgaluner og Selvkniplinger rundt om; paa Forbreden disse Bogstaver: M. F. J. F. 1747, bruges om Søndagen.

Et stort rødt Fleiels Alterklæde til at hænge rundt omkring Alteret, rigelig besat med Guld og Selv Point d' Espagne, samme dito Fryndser, med Bogstaver og Vaabener C. W. A. C. C. W. 1697, bruges ved Højtider.

En dito Kaabe med Christus paa Korset, virket rigt af Sølv og Guld, med benævnte Vaabner, Bogstaver og Aarstal. Egedan et Skammeklæde med samme Brodering. Et rødt Atlasses med Sølv og Guld broderet

Dække til Kalken med samme Bogstaver, Aars-
tal og I. H. S.

Et andet Dække til Kalk og Disk er for-
æret af Mag. Hansen 1708. — Et Krucifix af
Træ, forselvet, staar ved Kommunionen paa
Alterbordet, og er foræret af to Ubekendte Aar
1719. — Messeskiorter og Alterduge ere i maa-
delig Forsatning, men, maaskee de ikke heller
behøves?

En stor Sølv Alterkande med Indskrift:
Anno 1691 den 24 Dec. er denne Alterkande
omgiort, hvilken Anno 1643 af den Salig
Mand Erik Bredal til Christianshavns Kirke
blev foræret og af Kirkevægeren Sr. Bertel
Stuve paa Kirkens Begne med 34½ Lod Sølv
forbedret og forgyllet (den veiede før 68 Lod 2
Qvint.) 1. Joh. 1. Sangvis Jesu Christi mun-
dat nos ab omni peccato.

En stor Sølvkalk med denne Paaskrist:
Var denne Kalk en heel Rubin, det kunde
ei betale
en Dryp af Jesu Blod i Viin, som Sies
len skal husvale,
her er den sande Himmeltdrik, os alle ves-
derqvæger,

thi den mod Slangens Dødestik, vor Siel
saa kraftig læger.

Vaa Foden staer: denne Kalk hør til
Frelserens Kirke paa Christianshavn. Anno
1720.

Patellet har denne Inskription:
Om Verden sine gyldne Kar, paa et Sted
kunde stille,
det mod det Brød som intet var, paa denne
Altarbrikke,
i, med, og under dette Brød vi Jesu Be-
gem tager,
og deri Jesum selv saa sed i evig Sodhed
smager.

En oval Selvæsse til Bredet, hvorpaa
et Raaben — en hullet Skee til Kalken —
Selvberettelses Lei for begge Præsterne —

Desforuden en mindre forgylt Kalk og
Disk, foreret af den ærværdige Konge, ders
paa staer C4. Christianshavns Kirke 1640.
JHESUS. Paa Patellet ligeledes.

En Altarbog med massiv Selv-Beslag og
2de Selvvaaben med samme Bogstaver, som
det kostbare Alterklæde har.

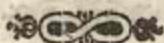

Om Alteret et Jernvaerk med Messingknapper, hvortil blev givet 30 Rdlr. af 4 Ubekendte. Kneafaldet er belagt med Askograae Plydses Hynder.

Koret er rummeligt og forholdsmaessig stort til Kirken. Paa begge Sider ere Stole ved Baeggene til Brug for Konfidentere. Kantoren staer i en af dem og hans Disciple uden for. I Koret hænge to Lysekroner, hver med 8 Arme. En med denne Paaskrift: givet i Jesu Navn Anno 1696 af Sognepræst Mag. Anders Bruun og hans Hustrue Anna Karoline Byssing. Den anden har ingen Paaskrift, men er forærret af President Peder Reesen. Skriftestolene ere i hvert Hjorne af Koret behængte med Gardiner o. s. v., som og af en Ubekendt ere bekostede. Sakristiet er bag Alteret, adskilt fra dette ved en lav smal Gang, derudi er og noget at see. En siden Lysekrone forærret af Envold Karstensen. Et stort og ganske sortresseligt Malerie, som forestiller Christi Fodsel, derunder: Godt zu Ehren, und der Kirken zum Zirat, Michael Lange mack, Bürger und Kaufmann alhir, dieses verehret hat. 1647. Det andet er næsten ligesaa stort,

stort, og næsten ligevel udført, forestiller Christi Opstandelse, derunder: Anno 1663 den 13 April, Gud til Ere, blev denne Tavle foreret til Christii Kirkes Beprydelse af Skipper Osmund Christensen, færdum Borger her samme steds, hans Efterleveste den ærlige o. s. v. Kirsten Nielsdatter. To Bryststykker, arbejdede i Steen: Magister Erasmus Byssing var tydse Preest i 10 Aar og Sognepræst i 23 Aar, døde Aar 1686 og herudi Kirken (NB. den gamle) for Alteret ligger begravet. — Mag. Anders Bruun var Capellan i 3 Aar og Sognepræst udi 11 Aar 2 Maaneder, efter Kirkens Indvielse 1696 blev kaldet til at være Sognepræst udi Bergen og Provst ic. Under Sakristiet er Plads til at bisette Liig, elleraabne tomme Begravelser.

Koret er skilt fra Kirken ved et Træværk, og det hører med til Kirkens Pragt for det sandelige Menneske, at Overdelen af Træværket er prydet med sex hvide Englefigurer, i menneskelig Størrelse, og brændende Basler imellem hver. Man har givet dem Navne og Attributer: Cherub har et gylden flammet Sværd. Jeremiel en forgylt Bog. Mael

chael en Basim. Uriel et forgyldt Rosgelskar.
Gabriel en forgyldt Lillie. Raphael et Sværd.

Fra Koret af betragter man atter et skjent og nødvendigt Stykke i en Kirke: Prædikestolen. Den er nye og sinue, indviet af Provst Hvid 1773 den 21 November. Om den forrige gamle *) skrev St. Alb. Trojel i et Vers til Dronning Juliane Maria, da han bad om Hielp til Orgelværket, disse Niim:

Nu mangled' Lærestoel, vel var der en op-
slaget

Af jevne Brædder, men i Styrke saa af-
taget,

At man befrygtede, den skulle falde ned,
Og i Forsamlingen forvolde stor Fortred.

At hielpes ud heraf behovedes Patroner,
Jeg (Kirken) fandt dem, Gud skee Lov,

blant Kongelig' Personer,

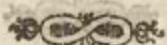
Og andre i vor Stad, samt i min Menighed,
Sørdeles en og fleer, som dertil var bereed.

Disse

*) Kong Christian den Femte havde labet en Prædikestol af Marmor forserdige i Norge til sin elskede Kirke, men paa Reisen hidned skal den, øster Sigende, med Skib og alt være sunket.

Disse Patroner vare blant andre: Hans Kongelige Majestet, som skienkede til dette Brug 300 Rdlr. den 13 Junii 1772, etter 100 Rdlr. efter Skrivelse af 26 dito, samt en Obligation af den kongelige Skattedirektion stor 400 Rdlr. Gouverner Bonsach bestemte i sit betydelige Legatum 500 Rdlr. til den nye Prædikestol, foruden andre flere Gaver. En kunstmessig Beskrivelse over den fortiner her at udføres af Adresseavisen for 1773. „Den er inventeret af Professor Harsdorfer, og forestiller en meget prægtig Tribune, frit hængende paa den høje Ville for Alteret, hvilken Ville er en af dem, som bære Kirkens Hoved-Hvelving. Denne Tribune er i en riig og stor Stiil, af en rød orientalsk Marmor. Dens øverste Gesims med antique Ornamenter er med ægte Guld stærk forgyldt, og paa dens Hovedkorpus sees ophævet, som et Baand, et Basrelief af hvid italiensk Marmor, forestillende i Midten, de tolv Apostler med deres Attributa, og ved begge Ender af samme Baand, i tvende særskilte Basrelieffs, de fire store Profeter; imellem disse tvende Basrelief læses på hver Side tvende Inskriptioner, den ene

imod

imod Alteret saaledes: Tere opbygte paa Apostlernes og Propheternes Grundvold, og den anden: saa at Jesus Christus er dens Hovedhjørnesteen; og over Apostlerne udi en Frise folgende Inskription: gaaer hen i den hele Verden og prædiker Evangelium for alle Folk. Underdelen med sine behørige Zirater, som slutter Tribunen, er af en guul orientalsk Marmor, ziret med de udsgangste antique Ornamente, stærk forgylt. Balustraden om Trappen op til Tribunen, er ligeledes construeret af rød, hvid og guul Marmor, og Hovedlisterne med ægte Guld forgylde. Oven over denne Tribune er anbragt en meget riig Tronhimmel, baaren af tvende Krogstene, der sou teneres paa deres Lessener. Samme Himmel er ligeledes af guul og rød orientalsk Marmor, rigt udziret med antique ægte forgylde Ornamente. Fra denne Tronhimmel af og lige ned er Tribunen behængt med røde Fløiels Gardiner, (alt malet) Kapperne med Guldgaloner besat. Under Tronhimmen paa ligedan Fleiels Grund er anbragt den hellig Land i en Dues Signelse, omringet med gyldne Straaler. Overst paa Himlen sees, som Seierstegn, en

Tro-

Trophee, opreist af Korset, og de til Lidelsen
henhørende Instrumenter." — Saamæget
maae dog, endog den uindviede i Konsten til-
staae, at Prædikestolen her fortiener at tages
i Diesyn.

Paa Beien hertil fra Alteret ere tre Jern-
beslagne Blokke. Den første ved Koret er
Kirkeens, foreret af Smeden Bouman, hvor-
over denne Indskrift:

Bie christen Siel! men her din Bøn og
Myndt du yder,
Rer Hiertet, saa det ud, som Godhedss
Kilde flyder.

Til dette Herrens Huus vær gavmild,
rund og from,
Gud naadelonne dig, trods Afladsbrev
fra Rom.

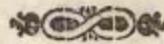
1702. Th. Ringo.

Den anden *) er de Fattiges Blok med
Bogstaver N. M. S. 1708, hvorover denne
Indskrift:

Rom.

*) Den blev for nogle Aar siden bestaalet af en
Uhrmagerdreng, som i dette Diemerke havde
ladet sig indelukke i Kirken, om Matten.

F

Kom og sæt her ud paa Rente, herudi de
Armes Blok,
Deraf skal du vist indhente meer end over-
fædig nød.
Tænk din Pligt den dog besaler: laan af det
Gud laante dig,
Til hans Arme, som betaler her og i sit
Himmerig.

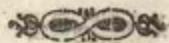
Den tredie er Sæqvæsthusets Blok,
hvorover sees et Bræt, hvorpaa et Skib og en
Mand liggende er afmalet.

Herved hænger en Vysekrona med 8 Ar-
me og denne Indskrift: Givet i Jesu Navn af
Jakob Nielsen, islandsk Kobbmand, og Lau-
rids Pedersen, Ankermind, Anno 1696. Ne-
den for hænger en større, med 16 dobbelte Ar-
me, og denne Indskrift: givet i Jesu Navn
af Johannes Christensen Meller og hans Hus-
strue Anna Henriksdatter Høier, Anno 1696
den 19. April. Lige over for ved den anden
Kirkedør, en med 8 tregrenede Arme, jærlig
udarbeidet; den har kostet 1000 Slør. og til
dens Vedligeholdelse er givet 500 Slør., med
denne

denne Indskrift: Til Guds Ere og Kirkens
Prydelse er denne Krone foræret til vor Frelse-
res Kirke af Brændeviinsbrænder Anders Mad-
sen Svane og Hustrue Else Jensdatter, Aar
1708.

De nye Pulpiturer, eller lukte og vel
indrettede Stole for Tilhørerne, ere twende.
Det ene ved den nordre Side, eller ud til
Dronningensgade, blev opført Aar 1781, un-
der Kirkevæger Rohlssens roesværdige Tilsyn;
det er fire Etager højt, uden til marmoraret i
Malning med forgylde Zirater, indeholder 30
lukte Stole med gibede Løster, hvortil er an-
bragt en italiensk Trappe til begge Sider, og
foran læses disse Ord: Opbygt Guds Huns til
Nytte og Ziir, dets høje Patroner og en skjult
Belgører til Ere 1781. Anledning til den-
ne for Kirken saa særdeles nyttige og ziirlige
Bygning gav en skjult Belgører ved at skien-
ke 500 Kdlr. med Begiering, at samme efter
en dertil af ham selv anlagt Plan maatte saa-
ledes opbygges. Samme Bygning kostede i
alt 1943 Kdlr. Det Manglende blev ved Ma-
gistratens Forsorg for Kirken udredet — vente,

F 2 lig

lig af Taarnekassen. Korrespondende til denne Pulpitur-Bygning blev en anden opført lige over for.

²¹³ Kishlsen drev med lige roesverdig Iver paa dens Anlæg og Tuldbringelse. Den kostede 2050 Rdlr., fordi Materialierne vare stegne i højere Priser. Hertil skenkede det asiatiske Kompagnie 1000 Rdlr., Grosserer Brock 300 Rdlr., og to Skulde Belgierer 200 Rdlr., dersor læses foran denne Indskrift: det Kongel. asiatiske Kompagnie og trende Belgierere til Ere 1782 *). — Foruden disse anseelige og symmetriske lukte Stole, ere andre mindre og af ældre Udseende lige for Prædikestolen, hvor dog de bedste Pladser ere til at høre en lavtstående og mindre tydelig Prædikant.

²¹⁴ Gaaer man ned fra Koret til haire Side, møder Dobefonten af Alabast, juurlig arbeidet, hvilende paa Hovederne af fire Alabastdukker; heromkring i en. Hjulkant et Gallerie, der bestaaer af 32 Børnefigurer, og uden om igien et net

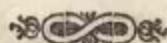
*) Bag ved paa Trappen, eller fordum over Kirkesoren er opsat et stort malet Krucifix, som jeg har hørt Kiendere rose.

het Jern Gitterværk. Over Fonten hænger fra Hvelvingen ned et stærk forgyldt Dælke eller Baag af Træ. Fonten menes, at være foræret til Kirken af Grevinde Bierect.

Kirken har et Orgelværk, som af den kompetente Dommer, Musikdirektør Bogler, er kaldet det bedste i København — — Det blev byggt Aar 1698. Sterrelse, Anseelse, overslødigt Billedhugger-Arbeide er mindre, end dets indvortes Kraft og henrykkende Toner, naar det trækteres vel. I Aaret 1775 blev det bræstfældigt og hørtes ikke i lang Tid af Mangsel paa Kirkens Evne til at bestride Reparation. Det var i denne Anledning Præsten Albert Brojel indgav en Begiering i Ruum om Understøttelse, til hendes Majestet Dronning Juliana Maria, paa høistammernes Fødselsdag, hvori han indfører Kirken flagende:

Min Moder slut mig ind i din bekendte
Naade,
Som Stifbarn synes jeg blandt alle Sø-
fende,

F. 3. 1775. — Bob-

Forslossen, fastet hen for Slud, for Kulb
og Sne.

Min Moder! varm mig op, vor mig en
kierlig Anime

Gier ved din egen og ved andres Gav-
mildhed,
At finde Raad for mig, som ingen Udvei
veed.

Det usædvanligt er i Kiebstæd - Kor at
sunge
Foruden Orgel kun med Folkerøst og Tunge,
Saa faa Personers Lyd der ikke kan forslaae,
Men Mængdens Overlyd af Orgel styrer
maae.

Deg troer den Gud, som her i Dag dit
Hierte fryder,
Gier mig og det Beviis paa din Guds-
frygt og Dyder.

Din Salig Herres Navn staaer paa mit
prægtig Spiir,
Nu tegner jeg og dit til Orgelværkets Ziir.

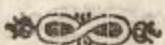
Det synes, som Begieringen naaede sin
Hensigt. Alret ester, 1776, blev det ifands-
sat

sat med en Udgift af 1425 Rdslr. Hans Kongelige Majestet gav 200 Rdslr., Hendes Majestet Dronningen 100 Rdslr., Kronprinsen 100 Rdslr., Protocollist Erlandsen, 80 Rdslr., en ubekjendt 50 Rdslr., Grosserer Brok 50 Rdslr., og ved Collekt i Menigheden blev indbragt 400 Rdslr. 8 ff. *).

Kirkegulvet er belagt med en heel Deel Liigstene, deres Inscriptioner, mig for videstige at affskrive, ere de eneste Mindesmærker over de Afsøde, da det, meget rigtig, er forbudt paa Begge og Piller at sætte Tavler, Sarkophager, Epitaphier og saadant Stads, at ikke Enheden i det Heele skulde gaae forloren. Saadan en Jordbegravelse i Kirken kostet fra 30 Rdslr. til 60 Rdslr., hver Gang den aabnes 5 Rdslr., til Fornhelse lige saameget, og for at lægge Steen paa den 10 Rdslr. **). Foruden disse ere her ikkun tre murede, eller saa kaldte aabne

*) Over Orgelværket ere 2 Kobberstiver til at vise, Tiden, den ene Quartererne, den anden Timerne.

**) Jord til et vorrent Liig kostet paa den store Kirkegaard 6 Rdslr. 4 Mf., og paa Assistens-Kirkegaarden 1 Rdslr. 2 Mf.

aabne Begravelser, nemlig afg. Etatsraad
Baleurs, afg. Justitsraad Ramhardts, og
afg. Grevinde Biereeks, som aldrig maae aab-
nes. Denne merkværdige Dame døde 1701 i
Barselseng. Historiestriversne have bevaret en
ligesaa merkværdig Overstrift over hendes Liig:

Ein großer König hat vor andre mich gelie-
bet.
So mich zuerst ersfreut, dennoch zu leid betrü-
bet,
Dann als ich kaum zur Welt die Leibes Frucht
gebracht,
Hab ich dadurch die Bahn zum Tode mir ge-
macht
Die Lieb' ist mit mir aus; ein graflich Kind,
allein,
Das mag von meinen Glück und Unglück Zeu-
ge sein.

Dette Barn er død fort efter, og staar
ved Siden af Moderen.

Endnu er noget Inventarium at anføre,
førend jeg slutter Kirkens egentlige Beskrivelse.

Til

Til Daaben hører et Sølv Vandfad med denne Indskrift: Gud til Ere og vor Frelseres Kirke til Zirat, givet af Karen Sal. And. Mikelsens Anno 1704 den 25 Aug., og veier 162 Kod. See Daaben er den Pagtes Brend, hvori man renses fra al Synd og Børneretten nyder, her Himmeriges Arv man faaer, her Maadekilden aaben staaer og Livsens Vand udskyder. Uden saa er at nogen bliver igiensødt af Vand og Vand, da kan han ikke komme i Guds Rige Joh. 3. — En stor drevet Sølvkande af Mad. Sal. John Erichsens foræret — Et Messing Vandfad foræret af Borgemester Iver Casspersen 1693 — et lidet Tinsfad. — Til Prædikestolen: en dobbelt Messing Lysearm, som ikke bruges. Et femglasset Timeglas, foræret af L. Snitler — et dito fire Glas af Contr. Wulst. — — Til Tavlevæsenet: En indlagt Tavle, som gaaer for Kirken, med Sølvpblade og Klokke, derpaa staaer: Johannes Christensen Meller, som har været Kirkeværger til Jesu Christi Kirke udi Christianshavn fra den første Grundsteen blev lagt. Anno 1682 d. 19 Oct. og til den blev indviet den 19 April

1696, saa og fremdeles continueret til den 10 Oct. 1724, haver forøret denne Tavle til be-meldte Kirke. 1785 er den af Klokker Johannes Brandt bekostet forbedret, lukket og Kir-ken astegnet. — En dito med dito Plade og Klokker, indlagt med Elsenbeen og Skildpadde, forøret af Oluf Holm Brygger, og Laurids Pe-dersen Ankermid 1697; den ombærer for de Fattige. — En dito grøn lakeret med en lidet Selvklokke, forøret af Klokker Poul Danchel 1711, den ombærer ligeledes for Kirken. En dito af Mahogni Træe for Øvæsthuset. En rød Træe dito for Brandvæsenet.

Mere veed jeg ikke at fortælle om Frelse-rens Kirke paa Christianshavn. Resten af det, som kan angaae det Kirkelige eller Geistlige her, bliver uden Orden anført og fortalt i nogle Frag-menter.

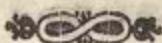
* * * * *

Tavlerne ombærer her, som anden-steds ved Gudstienesten. Til Høimesse 5. For Kirken. For de Fattige. For Kirken. For Kapellanen. For Øvæsthuset. Til Af-tenus.

tensang 3. For Kapellanen. For Kirken.
For Øvæsthuset. Om Fredagen 3. For Kas-
pellanen. For Kirken. For Brandvæsenet.

Paa min allerunderdanigste Ansøgning
blev den 27 Febr. 1789 allernaadigst bevilget
ved Rescript til Bisshoppen: At en Tavle maae
ombærtes til Heimesse for den residerende Ka-
pellan paa Christianshavn, og være den fjerde i
Ordenen. At Prædiken, da der mangl
Tilherere, maae til Lettelse for bemeldte Ka-
pellan ophøre i de fire Vintermaaneder, sca for-
ste November til sidste Februar, dog ei i Ju-
leheitiden, da den herrester, som forhen, bør
holdes.

To betydelige Legata ere her blant andre.
Det ene af Gouverneur Bonsach. Summen
10,225 Rdslr. Deraf 500 Rdslr. til Prædike-
stolen; den fattige Skole 1000 Rdslr. Resten
8725 Rdslr. sat paa Rente, og Renterne aar-
lig at udddele til Sognepræst, Kapellan, Slo-
leholder, sex gamle Enker og sex nedslidende
Mænd, fire Friskolers Leie og Brænde. Det
andet af Skibskaptain Ytrich, Capital 5200
Rdslr.

Rdlr. Halvdelen Renter til en, endnu lea
vende Syster, hvilke, naar hun dør, deles saa,
at Kirkens fattige Skole og Friskolen her faae
hver 600 Rdlr.; Renten af de øvrige 1400
Rdlr. deles imellem Sognepræsten og Kapella-
nen. Den anden Halvdels Renter uddeles
til sex fattige Enker af Menigheden, hvilke Præ-
sterne selv udvælge. Disse nyde allerede godt
heraf.

Kirken har sine Indtægter af de Begrav-
velser, som sælges til Arv, af Liigs Nedset-
telse, Stenes Paalægning i Kirken og paa Kir-
kegaarden, af Jordene sammesteds og paa de
Fattiges Kirkegaard *), endelig og af Stolestas-
der, Tablepenge o. s. v. **). Men saa har den
ogsæ betydelige Udgivter til Reparation, civile
Skat-

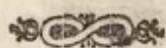
*) Da den gamle Fattiges Kirkegaard er opfyldt
med Liig, er i Aaret 1790 en nye anlagt uden
for Christianshavns Port, som Assistents-Kir-
kegaard, men er ikke endnu ført i Brug.

**) Indtagt af Jord og Begravelser var i Aaret
1711, 1387 Rdlr. & Mt. 8 Sk. og i Aaret
1790 432 Rdlr.

Skatter, Huusleie til dens Tienere og deres
Enker, Brød og Viin at holde til Alteret og
Sygeberettelser (s. Ex. 8000 Oblater, 232
Potter Viin aarlig) Skoledisciplernes Klæder
og Skoe o. s. v. Naar Indtægter lignes med
Udgivter, overstige disse aarlig hine og saaledes
har det været fra Arilds Tid. Her er Extrakt
af et Regnskab for Aaret 1712.

Indtegt.

1. Kirkens Beholdning	=	=	2058 R.	=	2 R.
2. De til Aar bortsolgte Be- gravelser; an- dre Vijs Ned- sættelse			1048 R.	1 M.	= 5.
3. For Jorden paallirtegaar- den			421	= 2	= 8
4. For Jorden paa den store Kirkegaard	1080	= 4			
5. For Jorden paa gl. fat- tig Kirkegaard		3 = 5			
6. For Jorden paa nye Kir- kegaard	157	= 2			
7. Indtegt i adskilligt		37			
8. Hørtige Kir- keværger Kro- stes Enke be- talt		200 R.			
<hr/>					
9. Hunslie			3308	= 3	= 2
10. Tavlevenge			4		
11. Stolestad's Leie			133	= 3	= 12
			37	= 4	
				5541	R. 5 M. = 5

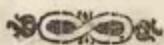
U d g i v t.

1. Kirkebetienternes Huisleie,	
Løn og for Thorbøns Holdelse	245 R. 5 M. 5 B.
2. Købt en øde Plads og til dens Indhegning og Port	139 5 6
3. Til Hr. Justitsraad Johannes Meller	2700
4. Urtegaardens og store Kirke- gaards Opsydning med videre	382 8
5. Sligemaade gl. fattige Kirkeg.	139 3 15
6. Adskillige Udgivter	151 1 6
7. Hores til Omdrag Kirkens Be- holdning	2058 2
	5816 4 5
	<u>5541 5</u>
Kommer mig hos vor Frelseres Kirke tilgode	274 R. 5 M. 5 B.

d. 1 Mai 1712.

Anders Andersen.

Nu

Nu og da har en Kirkeværger esterhivet den Pengesum, han sik tilgode hos Kirken, men det er ikke alles Leilighed. Og skient de nye Pulpiturer har merkelig forsøgt Kirkens Indkomster, hielper det dog ikke, den bliver aarlig ved at være gieldbunden. I Aaret 1790 er foretaget en Reparation paa Taarnmuren, som vil koste omrent 1300 Rdlr. — og altsaa sank den dybere ned, og veed ei Raad, hvil ikke Taarnkassen vil grieve Kirkekassen under Arimene. Hvorfor, kunne man spørge, skal da dette hele stakkels Legeme saaledes parteres? Det var dog

Solamen miseris socium habere mocroris.

Kirkens Præster og Betientere ere: en Sognepræst, en residerende Kapellan, som begge besifikkes af Kongen. En Kantor (som sordum kaldtes Rector Scholæ) faaer Kaldsbrev af Bisshoppen, en Klokker, en Organist, en Over- og en Undergraver, som alle besifikkes af Magistraten. — I Beskrivelsen over Kallundborg har man taget det ilde op, at jeg berørte disse Embeders Beskaffenhed, betragtede, som

Leve-

Levebrød; ja, tænkte jeg ved dette Knygte, Bo-
gen var jo alligevel blevet stor nok, Ih! det
kunde Du og have ladet være — og altsaa? —
Og altsaa har jeg her, og endnu, den samme
Tanke.

* * * * * *

Series Pastorum. De Præster, som have-
tient her ved Kirken, ere saavidt jeg har funnet
samle disse Navne fra ældre til nyere Tider,
følgende:

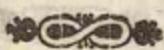
Erik Bredal, første Præst 1640. (Pontoppis-
dan Ann. T. 4. S. 321.)

Aar 1662 har Erasmus Büsing *), som Sog-
nepræst, underskrevet den ældste Bog,
som Præsterne her ved Kirken kände.
Hans Navn findes, med Kirkevær-
gerens N H S, indtil Aaret

1685

*) Imellem den danske Præst N. Bysning og den
tydsk M. Hildebrandt, som begge stod ved
Kirken paa Christianshavn, blev Aar 1665 en
Stridighed saaledes afgjort, at den første skulde
egentlig være Menighedens Præst, men den anden ikke i tydsk Forretninger despandere af ham.

G

- 1685 da A. Brun er blevet bessiklet i hans Sted, han har været her, indtil hans Underskrift ophører.
- 1696 E. Danchell, med Kirkeværgen Lorents Frost. —

Den første residerende Kapellan, der har underskrevet i denne Bog over Blokpengene, er P. Hegelund, altsaa være jevnsides.

Sognepræster.

- Aar 1710. C. Danchel til
- 1711. P. Hegelund til
- 1714. Hans Trojel til
- 1725. Eiler Holm til
- 1746. Christopher Holst til
- 1752. H. Lemming til
- 1759. B. Brorson til
- 1766. J. Hvid til
- 1773. P. Hersleb Abildgaard til
- 1788. C. F. Heier til
- 1789. D. Fabricius.

Kapellanner.

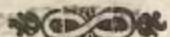
- P. Hegelund til
- 1712. Eiler Holm til
- 1726. Christopher Holst til
- 1746. P. M. Turen til
- 1761. Albert Trojel til
- 1779. J. Lind til
- 1785. Peder Paludan.

* * * * * *

Pleie-Anstalten i vor Frelseres Sogn understøtter over 200 gamle Fattige og Pleiebørn, hvilke nyde ugentlig fra 24 kr. til 8 kr., foruden nogle saa, som have i Kdr. hvert halve Aar til Huusleie. Til at bestride disse Udgifter haves aarlige Indtægter:

1. Magistraten lader anvise	-	1100 Kdl.
2. Der bæres Kollektbøger om i Huse, der sættes Bækkene ud ved Kirkens Dørre fire Gange om Aaret, der er en Blok, der bæres en Lavle, der presenteres en Besse ved Stuebryllupper, der gives andre Gaver, hvilket man kan ansette til	-	600 Kdl.

Pleie-

Pleie-Kommissionen bestaaer af Sognepræsten, Kirkevægerne, to kommitterede og Klokkeren, som er Sekretair og fører alt Skrивarie; de Fattiges Forstandere indfinde sig og, tilligemed begge Graverne. For at bivaane og bestyre Pleie-Kommissionen, er Sognepræsten her, som andensteds i København, fritaget for at svare Embedsskat. Kommissionen forsamlar sig hver anden Onsdag, hvor de Fattige, som kunne, møde personlig.

Man har her, som andensteds, været betænkt paa en Arbeidsanstalt for de bødøløse Fattige, og Begyndelsen er skeet med de bedste Udsigter. Foruden de 3000 Rdlr., som det asiatiske Kompagnie lader staae rentefrie i Anstaltens Bygning, er her, og i København, ved Køllekt indbragt henved 1800 Rdlr. Her paa Christianshavn ere der flere, end en, som have givet 100 Rdlr., flere end en, som have givet 50 Rdlr. De fleste af dem, som have Evne, have viist en roesværdig Willie til at understøtte dette Anlæg.

Man

Man havde først bestemt den gamle Fattiges Kirkegaard til et Arbeidshuus, maatte altsaa bygge; men dette havde sine Vanskeligheder: mange Liig maatte flyttes tilbage, det var uvist, om Grunden allevegne var fast, der manglede Vand, der krævedes nære Tilsyn ved Bygningen o. s. v. Imidlertid tilbed sig i Slutningen af Aaret 1790 en gunstigere Leilighed. En gammel Familie eiede en Vaaning i Sophiegade, som lovlige er taxeret til 3000 Rdl., den bliver Anstalten overdraget paa Fledsæring mod en aarlig Afgift af 180 Rdl., saalænge nogen af disse fire Personer er i Live. Efter Naturens sædvanlige Orden er det ikke rimeligt, at denne Byrde kan vare længe, og da er Bygningen Anstaltens Ejendom. Hernæst vedligge nogle Fattighuse, hvor 12 Lemmer have Huuslye, og Penge af Pleiekommisionen; dette Sted er forfalden; nu bygger Kommissionen det formodentlig op i Ligning med det andet, den hele Bygning bliver derved varig og bekvem. Kirkemusik, Forsikring om Menighedens aarlige Bidrag, Renter af nogle smaa Legata o. s. v. skulle aarlig hielpe til Anstaltens Vedligeholdelse. Og hvo er den, som ikke hierelig

telig ønsker denne gode Sags Fremme, der kan
lindre den, flittige Armes Ned, og betage den
modvillige Tigger alle sine, indtil Væmmelse,
igentagne, Udflugter?

